

Janica Grönstrand

”Pitäis vaan mennä sinne työelämään ja näyttää, että kyllä meistäki on tähän”

Kurikkalaisten romaninuorten ja nuorten aikuisten työllistymisen ja kouluttamisen haasteet

Opinnäytetyö

Kevät 2018

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK) Tutkinto-ohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Janica Grönstrand

Työn nimi: ”Pitäis vaan mennä sinne työelämään ja näyttää, että kyllä meistäki on tähän”: Kurikkalaisten romaninuorten ja nuorten aikuisten työllistymisen ja kouluttautumisen haasteet

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2018

Sivumäärä: 77

Liitteiden lukumäärä: 2

Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena oli selvittää Kurikassa asuvien romaninuorten ja nuorten aikuisten kouluttautumisen ja työllistymisen tämän hetkisiä haasteita. Pyrkimyksenä oli kartoittaa romanien näkemyksiä ja kokemuksia tämän hetken työllisyyspalveluista, koulutusmahdollisuuksista sekä työelämään pääsemisestä ja osallistumisesta. Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda uutta tietoa Kurikassa asuvan romaniväestön tilanteesta ja tarpeista palveluiden kehittämisen tueksi.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä keskeisiä käsitteitä ovat koulutus, kulttuuri, romanit, työelämä ja työllisyyspalvelut. Tutkimuksen kohderyhmän eli romaneiden kulttuuria ja historiaa on syytä tarkastella syvemmin ymmärtääkseen heidän tämän hetkisen tilanteensa yleisellä tasolla. Työssä avataan myös tämän päivän opiskelu- ja työelämää sekä näiden tueksi käytettäviä työllisyyden tukipalveluita.

Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen ja aineiston keräämiseen käytettiin teemahaastattelua. Haastatteluaineisto koostuu työttömien ja työllisyyspalveluiden piirissä olevien nuorten ja nuorten aikuisten romanien kokemuksista ja näkemyksistä kyseisistä palveluista. Lisäksi aineistossa kuvataan heidän näkemyksiään kulttuurinsa ja oman työllistymisen sekä kouluttautumisen välisistä yhteyksistä.

Keskeisimpiä johtopäätöksiä työssäni oli, että romanikulttuurin merkitykset olivat haastateltavien romaneiden työllisyys- ja kouluttautumistilanteissa varsin vähäisiä. Haastateltavien kokemukset kouluttautumisesta ja työllistymisestä olivat vaihtelevia, ja tehostettu yksilöllinen tuki nousi keskeiseksi tarpeeksi työttömien romanien työllistämiseksi. Lisäksi romanitaustaisia työllisyyden tukihenkilöitä ja työntekijöitä tarvitaan enemmän sosiaalialan palveluihin, jotta edistettäisiin romaniväestön kouluttautumista, työn saantia ja tiedon välittämistä valtaväestön ja romaneiden kesken.

Avainsanat: Koulutus, kulttuuri, romanit, työelämä, työllisyyspalvelut

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Author/s: Janica Grönstrand

Title of thesis: "We just should go to the working life and show, that we can do this too": The young and young adult's roma people employment and education problems in Kurikka

Supervisor(s): Mirva Siltakorpi

Year: 2018

Number of pages: 77

Number of appendices: 2

This thesis examines the challenges in the employment and education of teenage Roma people and young Roma adults living in Kurikka. The study aims to clarify how these unemployed Roma people experience the unemployment services at use, and how they view their educational challenges and involvement in working life. The goal of this thesis is to uncover new information about the situation of Roma people living in Kurikka. This data is useful for service development purposes.

The central concepts of this thesis are education, culture, the Roma people, working life, and unemployment services. It is important to examine the culture and history of Roma people in order to understand their current situation on a general level. Other concepts addressed in this thesis include education, working life, and resources for employment facilitation.

The research method of the study is qualitative, and the material was collected using theme interviews. The unemployed Roma interviewees share their experiences of unemployment services, and they also consider the relationship between their culture, employment and education.

To conclude, it appears that the Roma culture did not have a significant influence on the interviewees' situation. The interviewees' experiences of education and employment varied, and effective support was seen as a key factor in employment facilitation. In addition, more Roma employees and supporting officials are needed within the field of social services to share information and facilitate the employment of Roma people.

Keywords: education, culture, the Roma people, working life, employment services

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET.....	7
2.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	8
2.2 Yhteistyötahon kuvaus	8
2.3 Kurikka kaupunkina ja sen työllistymistä edistävät palvelut	8
2.4 Romanit Kurikassa	9
2.5 Aiheesta tehdyt aikaisemmat tutkimukset	10
3 ROMANIKULTTUURI.....	13
3.1 Romanien historiasta nykypäivään.....	13
3.2 Romani-identiteetti, kieli ja kulttuurin erityispiirteet.....	14
3.3 Naisen ja miehen asema sekä roolit	16
3.4 Perhe-elämän merkitys romanikulttuurissa	17
4 NUORUUSAJAN ARKIELÄMÄ JA VAPAA-AJAN VIETTO.....	18
4.1 Arkielämä ja arjenhallinta	18
4.2 Nuorten arkielämä ja vapaa-ajan vietto.....	19
4.3 Työelämän merkitys osana arkea	19
4.4 Romaninuorten vapaa-aika	20
5 TYÖELÄMÄ JA KOULUTUS	22
5.1 Peruskoulu ja perusopetus.....	22
5.2 Jatko-opintoihin hakeutuminen	23
5.3 Koulutukseen hakeutumisen ja opiskelemisen haasteita	24
5.4 Romanien työllistyminen Suomessa ja työllistymisen haasteita	26
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
6.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu	28
6.2 Tutkimusaineiston analyysi	29
6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	31
7 TUTKIMUSTULOKSET	33

7.1 Romanikulttuurin kokemukset	33
7.2 Arkielämä ja vapaa-ajan vietto	37
7.3 Työelämä ja koulutus	40
7.4 Kokemukset työllisyyspalveluista	46
7.5 Tulevaisuuden näkymät	48
7.6 Kehittämiskohtia ja ehdotuksia.....	56
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	58
9 POHDINTA	68
LÄHTEET	71
LIITTEET	77

1 JOHDANTO

Suomessa on tällä hetkellä arviolta n. 13 000 romanian. Suurin osa heistä on keskitynyt asumaan suurien kaupunkien seuduille sekä Etelä-Suomeen. (Paavola & Talib 2010, 130; Jeskanen 2014, 12.) Opetushallituksen mukaan Suomen romanit ovat erittäin koulutusmyönteisiä ja heidän koulutustasonsa on kuudenkymmenen vuoden aikana kohonnut huomattavasti. Perusopetuksen päättötodistuksen saa yli 80 % romaneista. Romanien suhtautuminen koulunkäyntiin ja oppivelvollisuuden suorittamiseen on parantunut, ja noin puolet kertoo olevansa kiinnostuneita opiskelemaan aikuisiässä. (Opetushallitus 16.3.2016.)

Romanit ovat vähemmistökansa, jonka vaiheikas matka Suomen historiassa näkyy heidän kulttuurissaan ja elämässään vielä tänäkin päivänä. Vaikka romanivähemmistön olosuhteita on pyritty parantamaan vuosikymmenten kuluessa erilaisten lakien ja valtakunnallisten strategioiden avulla, on heidän asemansa yhteiskunnassa edelleen heikompi valtaväestöön verrattuna. Yksi esimerkki tästä on romaneiden heikko koulutustausta, joka on hiljalleen kääntymässä yhä enemmän kohti jatko-opiskeluja ja työelämää. Vaikka aikuisten romaneiden koulutustaustakatsauksessa (Opetushallitus 2016) kerrotaankin väestön lisääntyneestä koulutusmyönteisyydestä, jää silti moni nuori romani väliinputoajaksi, ja polku jatko-opintoihin tai työelämään jostain syystä katkeaa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia kurikkalaisten työttömien romaneiden kokemuksia ja näkemyksiä koulutuksesta ja työelämästä sekä tämän hetken työllisyyspalveluista, joiden piirissä he mahdollisesti ovat. Tavoitteena on antaa ääni yksilön näkemyksille ja kokemuksille sekä kokonaisvaltaisesti kartoittaa heidän tilanteitaan työllistymisen näkökulmasta. Lisäksi tarkoituksena on löytää kehittämisehdotuksia tulevaisuuden palveluiden kehittämisen tueksi, joissa myös romaniväestö voidaan ottaa huomioon paremmin.

Opinnäytetyön rakenne etenee tutkimuksen taustan ja tavoitteiden kautta tutkittavan kohderyhmän, eli romaniväestön kulttuurin ja sen erityispiirteiden esittelyyn. Tämän jälkeen tarkastellaan nuoruusajan arkielämää ja vapaa-aikaa sekä näiden sisältöjen merkityksiä yksilön elämässä. Sitten syvennyttään työelämän ja koulutuksen käsitteisiin, tutkimustulosten esittämisen ja näiden johtopäätösten kautta pohdintaan.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET

Aiheen tälle opinnäytetyölle sain loppuvuodesta 2016, kun kysyin paikkakuntani Kurikan sosiaalitoimesta, olisiko heillä tarvetta jonkin asian tutkimiselle tai selvittämiselle. Pidin tavoiteltavana, että opinnäytetyöni tulisi olemaan työelämälähtöinen ja sosiaalialan työkenttää hyödyttävä. Aiheen sain sosiaalitoimen aikuissosiaalityöntekijöiltä, jotka näkivät hyvän mahdollisuuden alkaa selvittää syvällisemmin paikkakunnan romaninuorten ja nuorten aikuisten työllistymisen sekä kouluttautumisen tämän hetkisiä haasteita ja ongelmakohtia. Otin aiheen vastaan kiinnostuneena, sillä minulla on romanitaustaa isäni suvun puolelta ja romanikulttuuri on varsin tuttu asia.

Olin alusta saakka mukana ideoimassa aihetta ja helmikuulla 2017 pidimme verkostopalaverin yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa, joka koostui Kurikan työllisyys- ja kouluttautumispalveluiden parissa työskentelevistä ammattilaisista. Verkoston esiin tuoma viesti aiheeseen oli selkeä: tutkimukselle on tarvetta, sillä muutokset sosiaalialan kentällä olivat käynnistyneet, joista esimerkkinä perustoimeentulotuen siirtyminen Kelalle vuoden 2017 alkaen, ja työtehtävien muuttuessa täytyi käytäntöjä uudistaa ja kehittää. Näiden uudistusten kehittämisessä tämän opinnäytetyön tulokset voivat olla käyttökelpoista tietoa muun muassa sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseksi. Sosiaalinen kuntoutus on toiminnallisen ja yksilöllisen tuen yhdistävää palvelua, jota toteutetaan erilaisin sosiaalityön ja ohjauksen keinoin. Tämän tarkoituksena on osallisuuden edistäminen, sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. (THL 1.9.2015.)

Tavoitteena on kartoittaa niiden kurikkalaisten romaninuorten ja nuorten aikuisten työllisyys- ja kouluttautumishaasteita, jotka ovat nykyhetkellä työttömänä tai joissain työllisyyspalvelujen, esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan, nuorten työpajatoiminnan tai työkokeilun piirissä. Toiveena on, että kohderyhmästä nousisivat teema-haastattelun kautta yksilön kokemukset, näkökulmat, toiveet sekä mahdolliset kehittämisisideat palvelujen kehittämisen tueksi. Pyrkimyksenä on haastattelujen avulla saada päivänvaloon myös mahdolliset piilevät asiat ja merkitykset, jotka voivat vaikuttaa romaniasiakkaan työllistymiseen. Huomioimalla romaniasiakkaiden tilanteiden moninaisuuden voidaan erilaisia palveluja alkaa kehittämään myös heidän näkökulmastaan.

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia merkityksiä romaniasiakas näkee kulttuurillaan olevan omaan työllistymiseensä ja kouluttautumiseensa?
2. Millaisia kokemuksia romaniasiakkaalla on kouluttautumisesta ja työllistymisestä?

2.2 Yhteistyötahon kuvaus

Toteutan opinnäytetyötä yhteistyössä JIK-peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän kanssa. Se on nykyisin Kurikan kaupungin ja Ilmajoen kunnan yhteinen liikelaitoskuntayhtymä, kun vuonna 2016 aiemmin mukana ollut Jalasjärven kunta liittyi osaksi Kurikan kaupunkia. JIK:n tehtävänä on tuottaa terveyden- ja sairaanhoidon palvelut, vanhustenhuollon ja ympäristön ympäristöterveydenhuollon palvelut sekä Kurikan sosiaalitoimen palvelut jäsenkunnilleen. Jäsenkuntia ovat 1.1.2016 alkaen Kurikka ja Ilmajoki, ja palvelujen järjestämisestä vastaa Kurikan kaupungin organisaatioon kuuluva JIK-tilaajalautakunta. (JIK-peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä, [viitattu 17.7.2017].)

2.3 Kurikka kaupunkina ja sen työllistymistä edistävät palvelut

Kurikka on noussut Etelä-Pohjanmaan toiseksi suurimmaksi kaupungiksi kuntaliitosten myötä, ja pinta-alaltaan se on maakunnan suurin. Kurikassa on asukkaita noin 22 000. Työttömyysprosentti oli joulukuussa 2017 Kurikassa 8,8 % työvoimasta. (Kurikka 2017, [viitattu 24.10.2017]; Työttömät työnhakijat ja osuus työvoimasta kunnittain vuonna 2017, [viitattu 28.1.2018].)

Pitkään työttömänä ollut ja työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saava henkilö voi TE-palveluiden tai sosiaalitoimiston työntekijöiden kanssa miettiä yhdessä eri vaihtoehtoja työttömyystilanteeseen vaikuttamiseksi: Onko asiakkaalle tarpeellista kun-

toutus, koulutus, työelämään suuntautuminen tai terveydentilan tarkempi tutkiminen. Tästä tehdään kirjallinen suunnitelma yhdessä asiakkaan kanssa hänen aktiivisuussuunnitelmaansa. Tähän voi sisältyä kuntouttavaa työtoimintaa asiakkaan kanssa sovitussa työpaikassa. Tässä tukena asiakkaalle ja suunnitelman toteutuksen seuraamiselle on nimetty työntekijä. (Kuntouttava työtoiminta, [viitattu 24.10.2017].) Vuodesta 2013 alkaen TE-palveluiden asiakkaat ovat voineet päästä myös eri työpaikoilla järjestettävään työkokeiluun, joka on työllistymistä edistävä lyhytkestoinen jakso. Työkokeilulla asiakas voi selvittää omia uravaihtoehtojaan, ammatinvalintaansa sekä mahdollisuuksiaan työllistyä kyseisen alan työhön. Työkokeilija saa tältä ajalta työttömyysetuutta sekä kulukorvausta tietyillä ehdoilla. (Kaakkois-Suomen TE-toimisto 2013.) Myös Kurikassa työttömät työnhakijat ja TE-palveluiden asiakkaat voivat hakeutua työllistymistä edistävään työkokeiluun Kurikan sisällä erilaisiin yrityksiin.

Kurikassa toimii myös nuorten työpaja nimeltä Kunnon paja, joka on tarkoitettu työttömille kurikkalaisille 16–28-vuotiaille, jotka ovat jääneet ilman koulutuspaikkaa, joiden opinnot ovat keskeytyneet tai jotka ovat ilman työtä. Työpajajakson aikana työttömälle asiakkaalle tehdään henkilökohtainen suunnitelma, joka saattaa sisältää käytännön työtehtävien lisäksi erilaisten arjen taitojen opettelua, koulutukseen hakeutumisen ohjausta, erilaisiin ammatteihin tutustumista sekä erilaisia kursseja. Työvalmentaja ja työpajaohjaajat auttavat työtehtävissä ja antavat säännöllisesti yksilöohjausta. Työpajajaksojen tavoitteena on auttaa nuorta työkokeilun tai koulutuksen kautta sijoittumaan työelämään. (Youth Workshop in Kurikka, [viitattu 22.1.2018].) Kunnon pajan työvalmentajan kanssa tehdyn yhteistyön kautta löytyi osa kohderyhmään sopivista haastateltavista, ja sen tilat olivat tämän tutkimuksen haastatteluihin käytössä.

2.4 Romanit Kurikassa

Kurikassa asuu Suomen kolmanneksi eniten romaneja kunnan asukaslukuun suhteutettuna, kärkisijoja tässä pitävät Helsinki ja Kauhajoki. Koska etninen tilastointi ei lain mukaan ole mahdollista, ei tarkkaa määrää Kurikassa asuvista tai työssä käyvistä romaneista ole. Kurikassa romanien asemaan on haluttu kiinnittää erityistä

huomiota, sillä osa heistä on vailla ammatillista koulutusta. (Kallionalusta & Paulasaari 2013, 8.)

Romaneita asuu Kurikassa koko väestöön verrattuna paljon, ja alueen työttömyyteen on pyritty vastaamaan erilaisilla työllisyyden tukemisen hankkeilla, esimerkkinä tästä Etelä-Pohjanmaan Syrjäytyneestä Osalliseksi Sosiaalityön keinoin–hanke (SOS-hanke) 2012–2013, jonka tavoitteena oli edistää aikuissosiaalityön palveluiden käyttäjien hyvinvointia osallisuuden lisäämisen ja kuntouttavan aikuissosiaalityön keinoin. Kurikassa on vuosien aikana kiinnitetty huomiota romanien koulutus- ja työllisyysasioihin, ja sosiaalityöhön on haluttu kehittää uusia menetelmiä romaneiden kanssa työskentelyn parantamiseksi. Tarkoituksena oli myös paikallisen romaniväestön osallistaminen mukaan kehittämistyöhön, ja SOS-osahankkeessa tätä toteutettiin Kurikassa romanien kehittämistiimin kautta. Kurikkalaisille nuorille, työttömille romaneille tarjotaan usein myös aiemmin mainitun Kunnon paja–työpajatoiminnan kautta väylää työelämään. (Kallionalusta & Paulasaari 2013, 15; Laakso 2017 [viitattu 17.10.2017].) Usein romaniväestön, kuten myös kurikkalaistenkin romaneiden kohdalla, heidän asemansa parantamiseen tarvitaan asenteiden muutosta. Tätä kaivataan niin työnantajien kuin romanienkin puolelta. Yleisenä tavoitteena romanien paremmalle työllistymiselle on positiivisten, onnistuneiden työllistymisesimerkkien kautta levittää tietoa työnantajapuolelle ja näin parantaa myös paikallisten romanien työllistymistä. (Koski 16.10.2012.)

2.5 Aiheesta tehtyt aikaisemmat tutkimukset

Romaniväestöä koskevia tutkimuksia ja hankkeita on ollut ja on parasta aikaa käynnissä useita. **THL:n Romanien hyvinvointi- esitutkimuksen** loppuraportissa kerrotaan, että kattava kartoitus romanien terveydestä ja hyvinvoinnista on toteutettu viimeksi vuonna 1970 väestölaskennan avulla. Tuolloin ilmeni, että romanien elinolot ja sosiaalinen asema olivat huomattavasti valtaväestöä heikommat. Myös Ruotsissa tehty tutkimus romaniväestön terveydentilasta osoitti samoja viitteitä, eli se oli heikompaa koko väestöön sekä muihin vähemmistöihin, kuten saamelaisiin, verrattuna. Tutkijat arvelivat tulosten olevan seurausta yhteiskunnan ulkopuolelle jäämi-

sestä, syrjinnästä sekä työttömyydestä. Hankkeen toteuttaman esitutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Suomen romaniväestön hyvinvointia ja terveyttä uuden väestötutkimuksen valmistelemiseksi. Hankkeen vaikutuksia olivat romaniväestöön aikaansaadut verkostot aiemmin toteutetun Rompo-ohjelman ohjaus- ja seurantaryhmien kautta, ja tätä kautta myös väylä romanien kuulemiselle sekä aktiiviselle osallistamiselle heitä koskevissa päätösten teossa. Muita vaikutuksia olivat romanien yhteiskuntaosallisuuden vahvistaminen, romanasioiden hallintorakenteiden verkostojen kuuleminen kyseisen esitutkimushankkeen vaiheissa sekä hankkeen työllistävä vaikutus yhdelle romanitaustaiselle tutkimusassistentille. Lisäksi viranomaisyhteistyö lisääntyi positiivisella tavalla. (Weste-Paakkanen ym. 2014, 10,22.)

Romanien pitkä matka työn markkinoille on tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuna vuodelta 2008. Suomessa romanien työllisyyttä ja työmarkkinoille sijoittumista on tutkittu varsin vähän. Tutkimuksessa selvitettiin Suomen romanien edellytyksiä ja mahdollisuuksia työllistymiseen, kuvattiin työhallinnon roolia romanien työllistämisessä sekä kartoitettiin työnhakijoina olevien romanien tilannetta. Tulokset kertovat työllistymisen esteiden olevan monitahoisia ja erilaisia puutteita saattoi esiintyä useilla elämän eri osa-alueilla: esimerkiksi näköalattomuutta, yhteiskunnasta syrjäytymistä, terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia sekä päihteiden käyttöä. Selvitystä romanien työmarkkinoille sijoittumisesta on pyritty tekemään työhallinnon URA-asiakastietojärjestelmän rekisteriaineistojen avulla sekä kysely- ja haastattelumenetelmillä. (Syrjä & Valtakari 2008.)

Suomen ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma (Rompo) luotiin vuonna 2009. Se on kokonaisvaltainen, kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jonka tavoitteena on edistää romanien osallisuutta ja yhdenvertaisuutta eri elämän osa-alueilla. Ohjelman tarkoituksena oli saada romaniväestön asemaan pysyviä parannuksia. Tutkimus oli hyvin laaja, ja sen toteuttamisvastuu jaettiin useille hallinnonaloille. Ohjelma toimenpiteineen jatkui vuoteen 2013 saakka. Ohjelman eri osa-alueiden tulokset ja johtopäätökset ovat vuoden 2014 työryhmän raportista luettavissa, erityisesti työllisyyden näkökulmasta sen osa-alueelle tehtiin ohjelman aikana useita parannuksia ja käytäntöjen uudistuksia. Näitä työllisyyspoliittisena toimenpiteenä ovat

esimerkiksi Tempo -hankkeessa, joka edisti Suomen romanien ja maahanmuuttajien työllistymistä työnhakijoiden työvalmennuksen, kieli- ja kulttuurivalmennuksen sekä opinto- ja palveluohjauksen keinoin. Romanitaustaisista työllistymisen tukihenkilöistä on saatu hyviä kokemuksia eri hankkeissa, kuten Kauhajoella toteutetussa *Työpajaympäristöön sijoittuva* -hanke ja Mikkelin seudun kunnissa toimineessa *Vaaksa* -hankkeessa. Romaneita on palkattu hankkeisiin, aluehallintovirastoihin ja TE-keskuksiin muun muassa helpottamaan romaniväestön erityispiirteiden huomiointia ottamista työllistymisessä sekä tiedottajina romanikulttuurista palvelujen kehittämisen tueksi. Yksi merkittävistä Rompo-ohjelman toimenpiteistä on Opetushallituksen katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin, joka toteutettiin kyselyllä romaneille ja aikuisoppilaitoksille vuosina 2013–2014. Keskeistä kyselyn toteutuksessa oli romaniyhteisöjen osallisuus, josta saatiin myönteisiä kokemuksia. (Sosi- ja terveysministeriö 2014, 5, 91; Rajala & Blomerus 2016, 10.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa ja hankkeissa on tarkasteltu samoja käsitteitä kuin tässä opinnäytetyössä pyritään avaamaan. Edellä listatut tutkimukset kertovat aiheen ajankohtaisuudesta, tutkimuksen yhteiskunnallisesta tarpeellisuudesta sekä aiheen moniulotteisuudesta. Nämä antavat viitteitä aihealueen laajuudesta, näkökulmien moninaisuudesta ja erilaisten yhteiskunnallisten järjestelmien toimivuudesta myös vähemmistökulttuurin jäsenille. Paljon on jo tehty, mutta työ ei vielä ole valmis, sillä kyse on ennen kaikkea kulttuuristen normien ja asenneilmapiirin muutoksesta, ja tämä tapahtuu yhteiskunnassamme varsin hitaasti. Tutkimuksen tarkoituksena on myös selvittää yksilöllisten romanien kokonaistilannetta heidän palvelutarpeidensa näkökulmasta ja mahdollisia esteitä eteenpäin pääsemiselle. Ylipäänsä on tarpeellista tarkastella romanien asennemuutoksia koulutuksen ja työnteon suhteen: Onko muutos positiiviseen tapahtunut kaikkialla Suomessa romaneiden keskuudessa, ja miten tätä voitaisiin edistää?

3 ROMANIKULTTUURI

Tässä luvussa esitellään Suomen romanien historiaa, kulttuurin erityispiirteitä, perhe-elämää ja perheenjäsenten rooleja. Opinnäytetyössä kohderyhmänä on vähemmistö, jonka kulttuurin tunteminen on tärkeä näkökulma esimerkiksi työllisyyspalveluiden, mutta myös muiden yhteiskunnallisten palveluiden kehittämisen kannalta romanilähtöisemmäksi.

3.1 Romanien historiasta nykypäivään

Romanit ovat vähemmistökansaa, jolla on oma historia, kieli ja kulttuuri. Kielitieteellisissä tutkimuksissa romanien on oletettu olevan alun perin lähtöisin Intiasta, mutta myöhemmin on todettu, ettei kieltä voida pitää aukottomana todisteena kansan alkuperäisestä maasta. 1300–1400-luvuilta on runsaasti merkintöjä, että romanit saapuivat tuolloin Balkanin alueelle. Suomessa ensimmäinen kirjallinen maininta romaneista on vuodelta 1559 Ahvenanmaalta, kun Suomi vielä kuului Ruotsin kuningaskuntaan. Romanien oletetaan tulleen Suomeen pääasiassa Ruotsista mutta myös Venäjän ja Baltian maiden kautta. (Romanikulttuuri ja romanien historia 2007,10.)

Romanit muiden liikkuvien ihmisryhmien tavoin joutuivat eri maissa liikkeessään yhteiskunnan ja säätyhierarkian ulkopuolelle, ja he joutuivat elämään vailla ihmisoikeuksia. Sekavat poliittiset ja taloudelliset olosuhteet pakottivat romanit siirtymään paikasta toiseen harjoittamaan elinkeinojaan. Liikkuviin ihmisiin lyötiin helposti syntipukin leima, ja heihin langetettiin syytöksiä, mikäli jotain pahaa tapahtui (esim. rutto, maanjäristys ja sotatilat). Romanit joutuivat kulkiessaan vainojen kohteeksi useissa Euroopan maissa. (Romanien historiaa, [viitattu 17.7.2017].)

Suomessa romanit viettivät 1950-luvulle saakka kiertolaiselämää, mutta tällöin alkanut elinkeinorakenteen muutos vaikutti romanien elämään siten, etteivät heidän perinteiset maatalousyhteiskuntaan ja liikkuvaan elämäntapaan liittyneet ammatinsa tuoneet heille enää toimeentuloa. Tämän vuoksi osa romaneista muutti kaupunkeihin ja aluksi puutteellisiin oloihin. 1970-luvulla asuinolojen kohentaminen lailla paransi romaniväestön asemaa ja olosuhteita merkittävästi. (Törmä, Tuokkola

& Hurtig 2013, 24). Tuolloin 70-luvulla asetettiin myös ensimmäinen syrjinnän kiel-
tävä laki, jolloin valtiovalta alkoi parantamaan romanien ja muiden vähemmistöjen
asemaa. (Hedman 2009, 10.)

Romaneja arvioidaan olevan tällä hetkellä Suomessa n. 13 000, ja Ruotsin puolella
Suomen romaneita asuu arviolta 3000–4000. (Paavola & Talib 2010, 130.) Nyky-
päivänä romaneilla on Suomen kansalaisuus, joka takaa heille täydet kansalaisoi-
keudet ja -velvollisuudet. (Hedman 2009, 10.) Suomen romanit ovat säilyttäneet
kulttuurinsa piirteet yhteiskuntaan sulauttamispyrkimyksistä huolimatta vuosisatojen
ajan. Romaneja elää ja asuu Suomessa koko maassa, mutta eniten he ovat keskit-
tyneet suurien kaupunkien seuduille sekä Etelä-Suomeen. Romanien kulttuurilliset
ja kielelliset oikeudet on tunnustettu perusoikeusuudistuksessa vuonna 1995, ja kir-
jattu tämän jälkeen peruslakiin vuonna 2000. (Jeskanen 2014, 12.)

3.2 Romani-identiteetti, kieli ja kulttuurin erityispiirteet

Romani-identiteetti muodostuu yksilölle perheen ja suvun parissa lapsuudesta al-
kaen. Kasvatuksella on siis suuri vaikutus siihen, millaiseksi lapsen ja nuoren iden-
titeetti lopulta muodostuu. Romaniväestöllä on yleisesti voimakas ryhmäidentiteetti,
joka on seurausta kiinteistä perhesuhteista, ja jo historiassa tämä ilmeni vaikeuksien
tullen, kun sukuun ja yhteisöön tukeuduttiin, ja tämä lisäsi yhteenkuuluvuuden tun-
netta. Romaneilla on myös vahva kaksoisidentiteetti: he tuntevat olevansa sekä
suomalaisia että romaneja. Romani-identiteetti ilmenee pukeutumisen, kielen ja yh-
teisöllisyyden kautta ja suomalaisuus-identiteetti esimerkiksi osallistumalla maan-
puolustukseen. (Ronkainen 2014, 5.)

Romaneilla on oma kielensä, joka on muovautunut aikojen kuluessa ja saanut eri-
laisia murteita ja eri maiden kielten piirteitä. Suomen romaneilla oman kielen käyttö
väheni 1900-luvun aikana ja kielen taito heikkeni. Tämä johtui yhteiskunnallisten
rakenteiden muutoksista, jotka aiheuttivat myös perherakenteiden muutoksia roma-
niyhteisöissä. Vuonna 2009 tehtiin selvitys, jonka mukaan erinomaisesti tai hyvin
romanikieltä kertoi osaavansa kolmannes romaneista. Romanikieli on ollut ensisi-
jaisesti yhteisön sisällä käytetty kieli, jota ei käytetty julkisesti pääväestön kuullen.
(Granqvist 2012, 281–285.)

Vast vastensa -oppaan (2007) mukaan romanikulttuurissa on useita erityispiirteitä, joiden tapaperinne on melko yhtenäinen. Tosin perinteisiin sitoutuminen ja niiden toteuttaminen saattaa vaihdella yksilöittäin tai suvuittain. Jokainen yksilö voi itse päättää, missä määrin hän noudattaa romanikulttuuriin kuuluvia tapoja ja perinteitä.

Kohteliaisuus- ja häveliäisyystavat romanikulttuurissa tarkoittavat kaikkien ihmisten kanssa toimeen tulemistä, sekä kunnioittavaa puhetta ja käyttäytymistä muita kohtaan. Erityisesti vanhempia ihmisiä teititellään, sillä heillä katsotaan olevan erityinen rooli ja auktoriteettiasema perheessä. Suvun vanhimmalta kysytään neuvoja ja hän tekee päätökset suurissa kysymyksissä. Romanikulttuurissa kunniakäsitys on korostunut, mikä näkyy suvun arvojen ja maineen ylläpitoa kunnioittavana käytöksenä. Yhteisössä tapahtuvat väärinkäytökset käsitellään yhteisön sisällä, ja syyllinen saa suvun vanhimman päättämän seuraamuksen. Tämän vuoksi myös lähiomaisen maine voi kärsiä toisen tekemistä virheistä, eli seuraamuksen kollektiivisuus johtuu näin ollen yhteisön jäsenten vastuusta toinen toistensa käytöksestä. (*Vast vastensa* 2007, 24.)

Puhtaustavat romanikulttuurissa ovat paljon enemmän kuin fyysistä puhtautta: puhtauteen liittyy vahvasti symbolinen puhtaus sekä erilaisia häveliäisyys- ja sopivaisuussäännöksiä. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi kodeissa keittiö on puhtain paikka, ja siellä pidettäviä tavaroita ei lasketa lattialle, eikä lattiatason tavaroita nosteta keittiössä pöydille. Puhtaus on tarkempaa romanikulttuurissa kaikissa keittiöön ja ruoanlaittoon liittyvissä asioissa. Lisäksi puhdas-likainen-ajattelutapa liittyy kehoon ja sen jaotteluun eli yläosa on puhdas, ja alaosa likainen. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että ”puhtaan osan” vaatteet pestään erillään likaisista. Nämä tavat ovat aikojen saatossa kehittyneet siksi, että välttyttäisiin kulkutaudeilta, mutta ne ovat pysyneet romanien tavoissa näihin aikoihin saakka. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 19; Stenroth 2012, 26–27; Stenroos 2014, 15.)

Häveliäisyystavoilla tarkoitetaan toimintatapoja, jotka liittyvät vanhemman ja nuoremman romanin välisiin suhteisiin: keskustelussa vältetään häveliäisyyteen liittyviä aihealueita, kuten seksuaalisuus, parisuhde, raskaus ja synnytys. Nämä liittyvät siis ihmiskehon fyysisiin luonnollisiin toimintoihin. Häveliäisyyteen kuuluu myös, että käytöksellään ei ilmennä näitä kyseisiä asioita: pariskunta ei istu vierekkäin eikä

muutenkaan fyysisesti kosketa toisiaan vanhempien romanien edessä. Vanhempien ollessa läsnä nuoremmat eivät myöskään käytä samojen tilojen wc:tä tai suihkua. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 19.)

Ihmisyyden ja yhteisöllisyyden arvostaminen kulttuurissa näkyy siten, että yksilö on arvostettu yhteisössään sen mukaan, miten hän huomioi ja arvostaa kanssaihmiään. Tämä näkyy eri arvojen esille tuomisena: rehellisyys, elämäntilanteiden ymmärtäminen, avuliaisuus sekä oikeudenmukaisuus ovat tärkeitä hyveitä. Romaneille onkin tärkeää tuntea olevansa arvostettu ja hyväksytty yhteisössään. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 18.)

3.3 Naisen ja miehen asema sekä roolit

Romanikulttuurissa miehellä ja naisella on hierarkiaan liittyviä eroja, eli nainen ei voi asettua miehen yläpuolelle symbolisesti tai konkreettisesti, muutoin kuin iän tuomin oikeuksin, eli jos nainen on miestä selkeästi vanhempi. Miehillä ja naisilla on erilaiset roolit perheissä ja keskinäisessä kanssakäymisessä muiden romanien kanssa: Mies on perinteisesti perheen pää, ja hänelle katsotaan vastuu perheen elannosta, lasten hyvinvoinnista sekä käytöksestä muuta sukua ja yhteisöä kohtaan. Miehen rooli on aiemmin ollut vahva, mutta tämä on nykyään muuttumassa. Romaninaisen roolina nähdään koti, sen siisteys, lasten hoito sekä hyvinvointi. (Törmä ym. 2013, 29.)

Suvun naiseen liitetään käsityksiä suvun ja perheen kunnian kantajina. Naisilta siis odotetaan kunniallista ja siveellistä käytöstä, jota vaativat ja vartioivat perheen miehet, eli naisen veljet tai aviomies. Tämä ilmenee siten, että naisen kunniaton käyttäytyminen saattaa vaarantaa koko suvun ja miesten arvostuksen. Miesten roolina nähdään vastuu perheen ja suvun naisten käyttäytymisestä. (Törmä ym. 2013, 28). Naiset nähdään keskeisessä asemassa yhteisössään symbolisen puhtauden ylläpitäjänä. Yhteisössään romaninaisella voi olla paljon vastuuta ja työtä (mm. virastoasiointit, kodin siivous), mutta myös valtaa. Naista kutsutaankin romaneiden puheessa ”kodin sieluksi ja sydämeksi”. (Törmä ym. 2013, 29.) Romanikulttuurissa mies ja nainen eivät kuitenkaan ole täysin tasa-arvoisia kumppaneita kuten länsimaaisessa kulttuurissa ajatellaan tasa-arvon olevan. Nainen on miehen alapuolella hierarkiassa, eikä hänellä ole yhtä suurta itsemääräämisoikeutta kuin miehellä. Mies

saattaa siis holhota vaimoaan, ja tämä onkin patriarkaalisen järjestelmän ydin. Roolit siis tuovat molemmille erilaista valtaa ja vastuuta, sekä roolit voivat olla kaksija-koisia. (Törmä ym. 2013, 29–30.)

3.4 Perhe-elämän merkitys romanikulttuurissa

Romanikulttuurin keskeisin asia ovat yhteyssuhteet toisiin romaneihin. Tämä ilme-nee suvun sosiaalisena yhteytenä, patriarkaalisena perhemallina sekä vastuuna toi-sesta ihmisestä. Romaneille pelkästään ydinperhe ei ole tärkeä, vaan myös koko suku ja lähiyhteisö, joka voi koostua perheistä ja suvun yksilöistä ympäri maan. (Törmä ym. 2013, 28–29.)

Perhe-elämän merkitys romanikulttuurissa on aina ollut vahvaa, vaikka menneinä vuosina monisukupolvinen laajentumaperhejärjestelmä onkin ikään kuin hajonnut enemmän tavallisten ydinperheiden suuntaan. Suvut pyrkivät kuitenkin edelleen asumaan lähekkäin, jotta päivittäinen kanssakäyminen olisi mahdollista. Lähisuvun ja muiden romanien päivittäistä tapaamista pidetään toivottavana ja luonnollisena, ja toinen toisistaan sekä suvun ikäihmisistä huolehtiminen on tärkeää. Huolehtimi-sella tarkoitetaan niin henkistä kuin taloudellistakin tukea perheen ja suvun jäsenille. (Viljanen 2012, 416–417.)

Lapsia kasvatetaan romanikulttuurissa koko suvun voimin ja yhteisön tuoma turva-verkosto koetaan voimavarana. Sekä isä että äiti huolehtivat perheestä omien roo-liensa kautta, ja kummatkin hoitavat yhdessä perheen sosiaalisen kanssakäymisen muiden romanien ja pääväestön kanssa. Sama tilanne on myös kahden kulttuurin liiton lapsilla, ja heistä huolehditaan usein samalla tavalla kuin suvun muistakin lap-sista. Romanikulttuurissa kasvatusvastuu pienistä lapsista on naisilla, mutta nyky-ään miehetkin ovat alkaneet osallistua enemmän lapsen varhaisvuosisien kasvatuk-seen. Myös isovanhemmilla saattaa olla suuri rooli lapsen kasvattajana. (Romani-lapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 24–28.)

4 NUORUUSAJAN ARKIELÄMÄ JA VAPAA-AJAN VIETTO

Tässä luvussa avataan nuoruusiässä olevien arjen ja vapaa-ajan käsitteitä kiinteänä osana tutkimuksen viitekehystä. Ihmisen elämään kuuluvat olennaisesti yksilön joka päiväistä toimintaa rytmittävä arki, ja vapaa-aikaa tarkastellaan työ- ja kouluelämän vastapainona. Nuoruuden käsite liittyy tutkimukseen kohderyhmän ikähaitarin perusteella. Nuorten arjen ja vapaa-ajan viettämisen tarkastelun avulla kartoitetaan, mitä nuoret tekevät ja millaisia elämänvalintoja he arjessaan valitsevat peilaten opiskelu- tai työelämään.

4.1 Arkielämä ja arjenhallinta

Arki on vuorovaikutteinen kokonaisuus, jossa tapahtuu kaiken aikaa monenlaista yhteensulautumista eri elämänalueiden, yleisten ideologioiden ja rakenteiden välillä. (Repo 2009, 27–28). Yksinkertaisimmillaan arjen määritelmä voidaan kiteyttää siten, että arjen rytmit muodostuvat, kun sen toiminnot järjestyvät ajallisesti suhteessa toisiinsa tiettyyn ja säännönmukaisesti toistuvaan järjestykseen. Arki rakentuu erilaisista välttämättömistä sekä vapaa-valintaisista toiminnoista, ja näiden toimintojen rakentuminen suhteessa toisiinsa muodostaa arkeemme rytmejä. (Korvela 2014, 319.)

Arjenhallintaa ovat jokapäiväiset, toistuvat rutiinit ja luottamus arkielämän prosessien hallinnasta, myös vaikeuksien sattuessa. Luottamus ja hallinnan tunne omasta elämästä tuottaa mielekkyyttä. Arkielämää tuottavat prosessit ovat hallinnassa silloin, kun ihminen voi kokea voivansa vaikuttaa elämäänsä ja ympäristöönsä tekemiensä valintojen kautta. Oman arjen hallitseminen vaatii kuitenkin arjen taitojen osaamista, esimerkiksi itsestä huolehtiminen, ruoan hankkiminen ja valmistus, erilaiset hankinnat sekä raha-asioiden hoitaminen. Arjenhallinnalla tavoitellaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuuden tilaa. (Korvela & Nordlund 2016, 194–195; Myllyniemi 2016, 27.)

4.2 Nuorten arkielämä ja vapaa-ajan vietto

Nuoren arkielämää aikatauluttaa usein opiskelu tai työelämä. Vuonna 2015 toteutetusta nuorisobarometrista selviää, että 15–19-vuotiaista valtaosa eli 90 % oli koululaisia tai opiskelijoita. Palkkatyössä heistä oli 4 %. Suurin osa nuorista kokee elämänhallintansa hyväksi, ja arkeen liittyvistä asioista ja toiminnoista nuoret selviytyvät pääosin hyvin. Nuoret viettävät vapaa-aikaansa perheen, kavereiden tai kumppaneiden kanssa. Tutkimuksessa 9 % vastaajista sanoo viettävänsä vapaa-aikaansa enimmäkseen yksin. Yhteiskunnan muutoksen ja digitalisaation myötä nykyisellä nuorisolla on käytössään monipuoliset sosiaalisen median kanavat asioiden ja ihmissuhteiden hoitamiseen. (Korvela & Nordlund 2016, 194–199.)

Lapsille ja nuorille toteutetun vapaa-aikatutkimuksen (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016) mukaan lapset ja nuoret ovat pääosin tyytyväisiä vapaa-aikansa määrään, vaikka työ-, koulu- ja vapaa-ajan rajat ovat alkaneet hämärtyä. Medialaitteiden yleistyminen kodissa ja koulun opetuksessa ovat lisänneet tietokoneen ja älylaitteiden ääressä oloa. Vuonna 2009 Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi Ry ilmoitti nuorten vapaa-aikatutkimuksessaan nuorille olevan tärkeää omaehtoinen toiminta ystävien kanssa sekä perheen kanssa vietetty vapaa-aika. Saman organisaation myöhemmässä Nuorista Suomessa 2016 -tutkimuksessa todettiin nuorten vapaa-ajan kuluvan hyvin samalla tavalla kuin aiempinakin vuosina: Nuoret tapaavat kavereitaan lähes päivittäin, ja ystäväsuhteiden merkitys saattaa nuoruudessa korostua jopa koulua ja materialistista hyvinvointia tärkeämmäksi. Kavereiden tapaamistiheys vähenee iän myötä yleensä jatko-opiskelujen alkaessa viedä enemmän nuoren vapaa-aikaa ja aikatauluttaessa arkeaan. (Young people and free time 2010, 21; Vapaa-aika 2016, 21.)

4.3 Työelämän merkitys osana arkea

Työn tekemisellä voi olla monenlaisia merkityksiä yksilön elämässä kuin pelkästään taloudellinen toimeentulo. Työn itseisarvo tarkoittaa työn itsessään antamaa sisäistä tyydytystä, eli työn kautta saadaan haasteita, itsensä ilmaiseminen ja toteuttaminen mahdollistuvat, uuden oppiminen tai toisten auttaminen työssään voivat

tuoda rikastuttavia kokemuksia sekä olla keino saavuttaa tavoittelemiaan päämääriä. Työn ja sen sisällön tuomia sosiaalisia palkintoja ja motivaatiotekijöitä ovat työn luovuus, arvostus ja tunnustus, haastavuus, uralla eteneminen sekä ammatillinen kasvaminen ovat joitain mainitsemisen arvoisia asioita, jotka tekevät työnteosta helpompaa ja palkitsevampaa. Usein työstään nauttivan ihmisen elämässä työelämä ja muu elämä rikastuttavat toisiaan. Työ onkin keskeinen foorumi, jossa ihminen toimintansa avulla tuottaa merkityksiä ja mielekkyyttä. Elämän kokeminen mielekkääksi sekä ihmisenä kasvaminen voivat mahdollistua työn kautta. Yksi tärkeä merkitys on myös työyhteisöön samaistuminen, joka on tärkeää identiteetin muodostumiselle. Työyhteisön verkoston tuoma sosiaalinen tuki hyödyttää työntekijää myös työ- ja perhe-elämän tasapainoisessa yhteensovittamisessa, joka myös lisää elämän mielekkyyden tuntemuksia. (Ferguson, Carlson, Zivnuska & Whitten 2012; Juuti & Salmi 2014, 71; Rintamäki 2016, 32.)

4.4 Romaninuorten vapaa-aika

Romanilapset ja nuoret viettävät usein tiiviisti aikaa aikuisten seurassa vapaa-aikallaan, mikä saattaa vaikuttaa heihin monella tavalla: he saavat huomiota mutta toisaalta he voivat saada tietoonsa paljon aikuisten elämään kuuluvia asioita, kuten ihmissuhteisiin tai käytännön elämään kuuluvia merkityksiä. Romanilapsesta tai -nuoresta voi tällöin tulla pikkuvanha, eli hänellä on jo lapsena aikuisille kuuluvaa tietoa ja käyttäytymistä. Mikäli romanilapsi tai nuori ei tarpeeksi tule viettäneeksi aikaa muiden lasten ja nuorten seurassa, voivat monet lapsille luontaiset asiat kuten leikkiminen tai askartelu olla hänelle vieraita asioita. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 28–29.)

Romaninuorten vapaa-aikaa tutkittaessa tarkastellaan muun muassa harrastus- ja liikuntamahdollisuuksien kirjoa sekä romanityttöjen ja -poikien vapaa-ajan vieton eroavaisuuksia. Romanipojilla yhdeksi merkittäväksi vapaa-ajan harrastukseksi, joillain myös elämäntavaksi ja toimeentulon lähteeksi ilmoitettiin raviurheilu. Kyseinen harrastus ja sen taidot saattavat siirtyä isältä pojalle ja olla hyvinkin intensiivistä, aikaa vievää ja arkielämää hallitsevaa. Muita poikien vapaa-ajan ohjattuja harras-

tuksia olivat erilaiset kamppailulajit, urheilu sekä pallopelilajit. Urheiluseurojen ohjattuihin harrastuksiin romanit menevät usein kaverin kanssa, ja osalla liikuntakerrat saattavat jäädä kokeiluluontoisiksi. Romanityttöjen harrastamisessa oli hieman poikiin verrattuna eroja: tytöt eivät välttämättä harrasta kodin ulkopuolista ohjattua harrastustoimintaa niin laajasti kuin pojat. Tyttöjen harrastuksia olivat laulu, ratsastus ja tanssi. Yhteistä harrastamisessa sukupuolille oli se, että harrastus monesti lopetetaan murrosikään tullessa. (Junkala & Tawah 2009, 39–40; Junkala & Lallukka 2012, 33–35.)

Joillain romaniperheillä voi olla yhteisiä ajanviettotapoja kuten Helluntaiseurakunnan tai muiden kristillisten seurakuntien järjestämää toimintaa, leirejä sekä tapahtumia, johon romaneja kokoontuu yhdessä. Monet yläkouluikäiset nuoret osallistuvat Helluntaiseurakunnan ja muiden seurakuntien järjestämiin nuorteniltoihin, jossa voivat tavata ja seurustella muiden romaninuorten kanssa. Romaniyhteisön kanssa ajan viettäminen koetaan tärkeäksi vapaa-ajalla eikä ohjatulle harrastustoiminnalle nähdä lapsuuden jälkeen välttämättä tarvetta. Kuitenkin romaninuoret käyttävät vapaa-ajallaan runsaasti erilaisia yhteydenpitosovelluksia ja pikaviestintäpalveluita olakseen kontaktissa muiden kanssa, ja mieleiseksi ajanvietoksi he kokevat juuri perheen ja suvun kanssa yhdessä olon. (Junkala & Tawah 2009, 39–40.)

Romaninuorten vapaa-ajan viettoa tarkasteltaessa siis perheen, suvun ja muiden nuorten kanssa vietetty aika ja yhteydenpito tuntuvat erityisesti korostuvan varsinkin murrosiässä. Tämä on selkeästi käänteentekevää aikaa romanilasten elämässä ja vaikuttaa hyvin laajasti heidän elämänsä osa-alueisiin. Haasteena tässä murrosvaiheessa ovat tasapainoilu kulttuurin tuomien odotusten ja oman tulevaisuudensuunnan valitsemisen välillä. Oppivelvollisuuden päätyttyä nuori voi helposti jättäytyä yhteiskunnassa väliinputoajaksi silloin, kun paine tai kannustus opiskeluun ei tule ulkopuolelta. Tässä vaiheessa nuoren oma sisäinen motivaatio ja läheisten tuki ovat tärkeitä jatko-opintojen mahdollistumisessa ja päätökseen viemisessä.

5 TYÖELÄMÄ JA KOULUTUS

Viidennessä luvussa avataan työllistymistä ja kouluttautumista, sekä näiden haasteita ja tilannetta nykyhetkellä yleisellä ja romaniväestön tasolla. Alussa käydään läpi Suomen perusopetuksen lainsäädäntöä yleisesti sekä romanioppilaan näkökulmasta. Tämän jälkeen tarkastellaan romanien koulunkäyntiä ja opiskelua verraten sitä historiasta tähän päivään sekä haasteita, joita erityisesti romanioppilaat voivat kohdata jatko-opintoihin hakeutuessaan ja opinnoissaan. Lopuksi tutustutaan siihen, millainen on romaniväestön työllistymisen tilanne ja millaisia haasteita he saattavat kohdata työelämään pyrkiessään.

5.1 Peruskoulu ja perusopetus

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaita heidän kasvatus- ja opetustehtävänsään kohti aikuisuutta. Perusopetuksen tarkoituksena on myös auttaa oppilaita heidän kasvussaan ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä sekä antaa tarpeelliset tiedot ja taidot. Perusopetus on maksutonta, ja se antaa kaikille oppilaille saman jatko-opintokelpoisuuden. Oppivelvollisuuden piiriin kuuluville lapsille perusopetusta annetaan tavallisesti peruskouluissa. Tämä käsittää vuosiluokat 1–9, eli 7–16 -vuotiaat lapset. Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus saada oppilaanohjausta ja opimisen ohjausta sekä tukea perusopetuksen ohella, koko perusopetuksen ajan. Perusopetusta ohjaavat opetussuunnitelma, joista uusin on tullut kaikkiin kouluihin 1.8.2016. Tämä ohjaa opetusta ja koulutyötä, ja sen tavoitteena on taata oppilaille tarpeelliset tiedot ja taidot, sekä innostaa oppimaan uutta. (Opetushallitus, [viitattu 26.7.2017].)

Suomen lainsäädäntö takaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet peruskoulun suorittamiseen. Romanilapsen tullessa kouluikänsä voi olla edessä ensimmäinen kontakti ympäröivään yhteiskuntaan ns. yksin, ja lapselta voi puuttua joitain koulumaailmassa tarvittavia taitoja. Tämän seurauksena jo ensimmäisinä kouluvuosina romanilapsi voi tuntea erilaisuutensa huonommuutena. Lapsen taitojen erilaisuus voi näkyä mm. puolikielisyysnä, hienomotorisen kehityksen tai keskittymisky-

vyn vaikeuksina, joihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota heti koulun alkaessa. Kuitenkin yleisesti myös romanilapset aloittavat koulunkäynnin innostuneina kuten muutkin. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008, 34–38.)

Yläkouluiässä nuoren kasvaminen aikuiseksi korostuu, ja tämä näkyy yleensä pukeutumisen muuttumisena. Tytöt ja pojat alkavat pukeutua kulttuurin normien mukaisesti, tytöt mustaan hameeseen ja pojat mustiin suoriin housuihin. Pukeutuminen voi jossain määrin vaikuttaa nuoren koulunkäyntiin, jos esimerkiksi koulun liikuntatuntien tai urheilutapahtumien vuoksi hän ei tahdo pukeutua enää tavallisiin urheiluvaatteisiin. Tämä tulisi muistaa koulussa sopivan ja vaatetuksen huomioivan liikuntamahdollisuuden järjestämisellä. (Peruskouluikä 2007, 11; Vast vastensa 2007, 40.) Yläkoulun jälkeen päättötodistuksen saa nykyään yli 80 prosenttia romaninuorista. (Rajala & Blomerus 2016, 17).

5.2 Jatko-opintoihin hakeutuminen

Romaniväestön koulutuksen tilanne on viime vuosikymmenien aikana kokenut huomattavaa paranemista. Romanien koulunkäynti oli 70- ja 80 -luvulla vielä heikkoa, ja tällöin hyvin pieni osa väestöstä suoritti koulunsa loppuun. Syitä tälle saattoivat olla koulussa ilmenevä syrjintä, koulun merkityksettömyys romanikulttuurissa sekä romaniväestön tiheä muuttamistahti paikasta toiseen. Vielä edelleenkin löytyy vanhempia romaneja, joilta saattaa puuttua koulutus täysin. Romaniväestön kohdalla usein kotitausta, kodin kulttuuripääoma sekä vanhempien koulutustaso saattavat määritellä sitä, mihin suuntaan nuori jatko-opintoasioissa päättää lähteä. (Rajala & Blomerus 2016, 7-9.)

Romanilasten ja- nuorten hyvinvointi- haastattelujulkaisun (2009) mukaan romaninuoret suuntaavat jatko-opiskeluihin peruskoulun jälkeen enemmän kuin aiemmin. Yleensä yläkoulun jälkeen romanit jatkavat ammattikouluun eri aloille. Haastateltavat nuoret toivat esiin toiveita, että ohjausta ja neuvontaa saisi olla enemmän jatko-opintoihin liittyvien käytännön asioiden, kuten opiskelumuotojen tai asumisen järjestämisessä. Romanioppilaiden kohdalla jatko-koulutukseen hakeutumisessa opinto-ohjaajalla on suuri vaikuttamisen mahdollisuus: nuoret tarvitsevat tiedon lisäksi roh-

kaisemista hakemaan eri aloille, myös niille, jotka eivät ole olleet perinteisiä romanien ammatteja. Opinto-ohjaaja voi kertoa eri vaihtoehtoista, auttaa hakemaan tietoa muun muassa opintoetuuksista ja muista käytännön asioita sekä olla tukena nuoren koulun haussa. Romaninuorelle olisi ensiarvoisen tärkeää, että hän saisi myönteisiä kokemuksia opinnoissa ja harjoitteluissa. (Junkala & Tawah 2009, 30, 57.)

Romaninuorten kohdalla olisi tärkeää, että jatko- opinnoista ja koulutusvaihtoehtoista puhuttaisiin heille riittävän ajoissa. Näin nuori voisi ajatuksissaan jo kypsytellä eri vaihtoehtoja ja vähitellen alkaa luoda itselleen omaa ammatti-identiteettiään. Tässä tulee ottaa huomioon myös aikuistuvan nuoren tasapainoilu oman ja pääväestön kulttuurin välillä. Jatko-opintoihin hakeutumista saattaa hankaloittaa puute positiivisesta roolimallista, johon nuori voisi samaistua tai lähipiirin kannustuksen puute. (Stenroth 2012, 32.)

5.3 Koulutukseen hakeutumisen ja opiskelun haasteita

Syrjintä- ja kiusaamiskokemukset sekä ennakkoluulot ovat joitain syitä siihen, että lapselle tai nuorelle saattaa kehittyä negatiivisia ajatuksia koulunkäyntiä kohtaan. Koulutovereiden aiheuttama kiusaaminen tai porukasta ulos jättäminen saattavat vaikuttaa romanilapseen tai nuoreen monin tavoin: He saattavat kokea huonomuutta, masentuneisuutta, vihaa ja pelkoakin. Lisäksi kiusaaminen saattaa vaikuttaa oppimiseen ja tehtävistä suoriutumiseen negatiivisella tavalla. Koulunkäynti saattaa myös jännittää tarpeettomasti romanioppilasta. Syrjäytymisen seuraus on yleensä toistuvat poissaolot. Tärkeää onkin, että romanioppilas löytäisi koulussa ja opiskeluissa oman paikkansa luokassaan ja kouluyhteisössään. (Rajala & Blomerus 2016, 35–36.)

Osattomuus, motivaation sekä kiinnostuksen puute ja huono itsetunto saattavat myös muodostua esteeksi jatko-opintoihin hakeutumiselle. Näihin tuntemuksiin saattoivat johtaa mm. syrjintä, kiusaaminen sekä lähipiirin asenteet romanioppilaan koulunkäyntiä kohtaan. Koti, jossa ei tunnustettu koulunkäynnin tärkeyttä eikä tuettu esimerkiksi läksyjen teossa, voi vaikuttaa lapsen tai nuoren kiinnostukseen jatkaa

opintoja peruskoulun jälkeen. Lisäksi huonot kokemukset oppimisesta, tehtävien teosta ja heikot arvosanat vaikuttivat myös opinnoissa jatkamiseen negatiivisesti. (Rajala & Blomerus 2016, 29–30.)

Usein syynä koulunkäynnin lopettamiselle saattaa olla varhainen aikuistuminen, oman perheen perustaminen tai ammattialojen työn sisältöjen huono tunteminen. Yläkouluun siirtyminen on myös osaltaan eräänlainen siirtymävaihe, ja romaninuo-
relta saatetaan alkaa odottaa murrosiän alkaessa aikuismaista käyttäytymistä sekä velvollisuuksia, mm. kodin töitä tai sisarusten hoitoa. Varhainen itsenäisen elämän aloittaminen on ollut tiedostettu ongelma romanikulttuurin sisälläkin, ja itselleen vääränlaisen ammatin valinta lisää koulunkäynnin keskeyttämisiä. Lisäksi muutot paik-
kakunnalta toiselle heikentävät opintojen jatkuvuutta. (Rajala & Blomerus 2016, 29–31; Keväänranta 2017).

Muita opiskelua hankaloittavia asioita romaneilla saattavat olla heikot opiskeluvalmiudet, kuten sairaudet, tarkkaavaisuushäiriöt tai oppimis- ja kielivaikkeudet, erilaiset ongelmat perheissä, väärän alan valitseminen, heikko taloudellinen tilanne tai työ- ja harjoittelupaikan saamisen vaikeus. Haasteeksi aikuisilla romaniopiskelijoilla on nähty heikko opiskeluidentiteetti sekä tiedonsaannin vaikeus aikuiskoulutuksen järjestävistä tahoista, kuten TE-toimistoista ja aikuiskoulutuskeskuksista. Tiedonsaanti on usein romanien keskinäisen yhteydenpidon varassa. (Rajala & Blomerus 2016, 46, 52.)

Syyt romaniväestön kouluttautumisen vaikeuksista ovat monitahoiset ja monisyiset. Ongelmien ratkaisemiseen tarvitaan monen tahon yhteistä työskentelyä, joustavuutta sekä asenneilmapiirin muutosta. Tutkimukset osoittavat romanien koulunkäynnin ja jatko-opiskelun olevan nousujohteista, mutta vielä tarvitaan paljon apua ja tukea niille romaneille, jotka jäävät väliinputoajiksi. Murrosiän tuomat aikuismaisen käyttäytymisen odotukset ja velvollisuudet voivat asettaa nuoren tasapainoilemaan omien haluamiensa elämänvalintojen ja lähipiirin odotusten välillä.

5.4 Romanien työllistyminen Suomessa ja työllistymisen haasteita

Suomen romanipoliittisen ohjelman yhtenä painopisteenä on romaniaikuisten koulutuksen hakeutumisen tukeminen ja työmarkkinoille sijoittumisen edistäminen. Romanien keskeisiä työllistymisen haasteita ovat olleet vähäinen ammatillinen osaaminen, heikko koulutustausta sekä työkokemuksen puute. Aikuisten romanien koulutusosallistumisesta ei ole ennen tehty kattavaa selvitystä, mutta selkeästi romanit hakeutuvat koulutukseen usein vasta aikuisiässä. Tämä tulisikin ottaa huomioon aikuisille suunnatuissa koulutuksissa. (Rajala & Blomerus 2016, 7.)

Romanien työllistyminen tutkimuksellisenä haasteena- tutkimuksen (2008) mukaan ammatillisen tutkinnon puuttumisen lisäksi vähäinen työkokemus tai pätkätyösuhteet ovat työllistymisen esteenä. Työkokemusta voi saada erilaisista työhallinnon tarjoamista työharjoitteluista, mutta niiden hankkimisessa työttömille romaniasiakkaille on ajoittain vaikeaa. Haasteena on myös, miten nämä harjoittelut johtaisivat työsuhteeseen. Tutkimuksen mukaan pieni osa työnhakijoina olevista romaneista ovat tehostettujen työllisyyspalvelujen piirissä, vaikka tällaista tehostettua yksilöllistä ja kulttuurin erityispiirteet huomioivaa palvelua tulisi tarjota laajemmin. Lisäksi kouluttautumisen ja työllistymisen tueksi tarvittaisiin romanitautaisia tukihenkilöitä, jotka toimisivat siltoina viranomaisten ja romaniyhteisön välillä. (Syrjä 2008, 49–50.)

Työmarkkinoiden muutosten vuoksi romanien aiemmat elinkeinomuodot eivät nykyisin takaa varmaa toimeentuloa, ja he ovatkin joutuneet muuttamaan strategioitaan tämän päivän suuntaan: romanimiesten entisaikojen hevoskauppa on muuttanut ravihevosten tai autojen kauppaamiseksi, ja yrittäjyydellä on edelleen vahva jalansija romaniyhteisöissä. Kuitenkin romanien vaikeus päästä valtavirran työmarkkinoille on tarkoittanut heille työttömän aseman vahvistumista tämän päivän työelämässä, ja tämä on lisännyt tarvetta julkiseen sosiaaliturvaan. (Nordberg 2010, 261–263.)

Muita esteitä työllistymiselle ovat olleet syvään juurtuneet ennakkoluulot, rasismi sekä syrjintä. Erityisesti Suomessa tavallisesti tehtävä palkkatyö ja sen saanti ovat olleet ongelmallisia, sillä romaneilla on heikot siteet työmarkkinoille. Tämä taas ai-

heuttaa voimakkaan stigman sosioekonomisen syrjäytymisen ohella ja alemmuudentunteen joka saattaa olla esteenä romaniyksilön työhön hakeutumiselle sekä vahvuuksiensa käyttöön ottamiselle. (Nordberg 2010, 264.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa avataan itse tutkimuksen toteutusta ja sen prosessin eri vaiheita, sekä esitellään laadullisen tutkimuksen ja siihen sisältyvän teemahaastattelun määritelmää. Lisäksi perehdytään tutkimusaineiston analyysiin sekä luotettavan ja eettisen tutkimuksen toteuttamisen periaatteisiin.

6.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen, ja menetelmänä aineiston keräämisessä käytin teemahaastattelua. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotain tapahtumaa tai ilmiötä, ymmärtämään tietynlaista toimintaa ja antamaan jollekin ilmiölle teoreettinen tulkinta. Laadullista tutkimusta kutsutaan myös ymmärtäväksi tutkimukseksi, koska sen avulla ilmiöitä voi pyrkiä selittämään tai ymmärtämään. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkastellaan siis erilaisten merkitysten maailmaa, joita syntyy ihmisten sosiaalisten suhteiden ja kanssakäymisten kautta. Tavoitteena on ilmentää ihmisen kokemaa kuvausta koetusta todellisuudesta. Siksi onkin tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, omaavat tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85,28; Vilkkä 2015, 118).

Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa mennään tiettyjen keskeisten teemojen, ja niihin liittyvien kysymysten mukaisesti. Teemahaastattelussa korostuvat haastateltavan tulkinnat kysytystä asiasta, ja siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuskysymyksiin ja ongelmanasetteluun (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Haastattelin kurikkalaisia työttömiä ja työllisyyspalveluiden piirissä olevia romaninuosia ja nuoria aikuisia saadakseni kerättyä kokonaiskuvaa kyseisen paikkakunnan romanien työllisyystilanteesta.

Toteutan opinnäytetyötäni yhteistyössä JIK-peruspalveluliikelaitoskuntäyhtymän sekä Kunnon paja -työpajan kanssa, joka on nuorille tarkoitettua työpajatoimintaa Kurikassa. Vaikka prosessin aikana tulini havainneeksi myös paljon erilaisten työvoimaviranomaisten ja työllisyyspalveluiden työntekijöiden näkemyksiä romani-

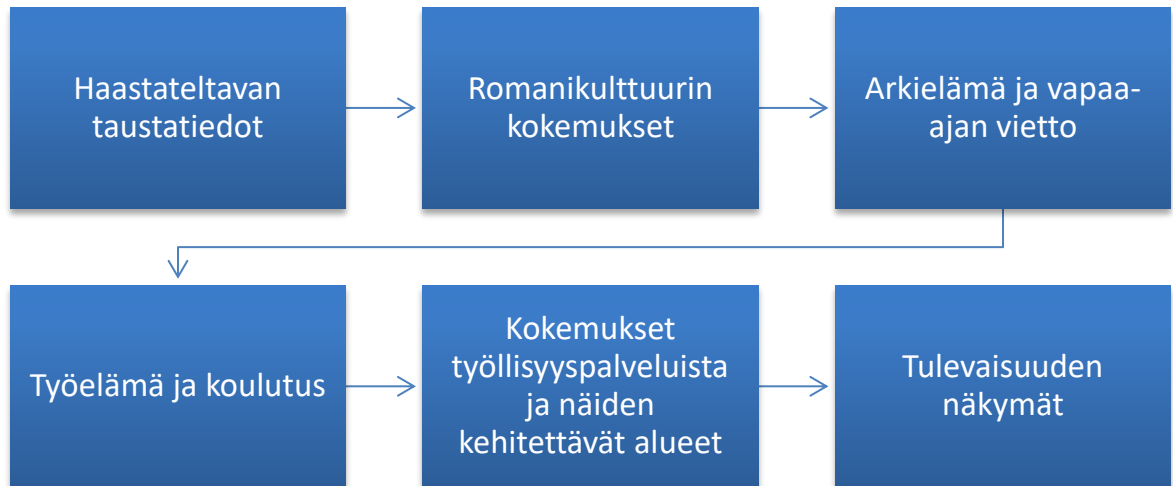
asiakkaiden tilanteesta, pyrin kuitenkin kuulemaan haastateltavilta romaneilta yksilöllisesti heidän oman näkemyksensä ja kokemuksensa työllisyystilanteestaan sekä tulevaisuuden näkemyksistään.

6.2 Tutkimusaineiston analyysi

Perusanalyysimenetelmä, jota käytetään laadullisissa tutkimuksissa, on sisällönanalyysi. Analyysissa pyritään lisäämään tutkittavan aiheen tai kohteen laadun, ominaisuuksien tai merkityksien ymmärtämistä. Käytetyt menetelmät perustuvat teollisen filosofian suuntauksiin kvalitatiivista eli laadullista analyysiä tehdessä. Laadullista tutkimusta toteutettaessa menetelmien yhteinen piirre korostuu kielestä, ilmaisuista, kohteen ympäristöstä, merkityksistä ja tavoitteista. (Jyväskylän yliopisto 2010.) Aineiston sisällön analyysin vaiheessa käytin aiheen *teemoittelua*, jota käytetään aineiston pilkkomiseen ja rytmittelyyn eri aihepiirien mukaan. Tämä mahdollistaa tiettyjen teemojen esiintymisen vertailun aineistossa. Ydinajatuksena on etsiä aineistosta teemoja kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 93.)

Jaoin teemahaastattelurungon kysymykset aihepiirien mukaan, joka ohjasi haastattelutilanteiden etenemistä vaihe vaiheelta (Liite 1). Alussa kartoitin haastateltavan yksilöllistä tilannetta, kuten ikää, perhetaustaa ja perusopintoja. Tämän jälkeen haastattelut etenivät romanikulttuurin merkitysten ja sen toteuttamisen kautta vastaajan nykyhetken arkielämään ja vapaa-aikaan. Sitten pyysin haastateltavia kertomaan kokemuksiaan koulusta, jatko-opinnoista ja työelämästä. Tämän jälkeen selvitin työttömyyden ja työllisyyspalveluiden kokemuksia sekä mahdollisia kehittämisen kohteita romanien työllisyyden parantamiseksi. Lopussa kartoitin, mitä haastateltavat haluavat tulevaisuudeltaan ja mihin suuntaan he ovat pyrkimässä kouluttautumisen ja työllistymisen näkökulmasta. Toteutin teemahaastattelut marraskuun 2017 ja tammikuun 2018 välisenä aikana nuorten työpajalla tai muussa häiriöttömässä tilassa. Keskustelutilanteet etenivät teemojen mukaisessa järjestyksessä kuitenkin melko vapaasti. Vastaajissa oli huomattavia eroja siinä, miten hyvin he ymmärsivät haastattelukysymykset, ja välillä jouduin täsmentämään sekä selventämään, mitä kysymyksillä haetaan. Lyhin haastattelu kesti 14 minuuttia ja pisin lähes

neljäkymmentä minuuttia. Muiden haastattelujen kestot taas vaihtelivat näiden aikojen välillä. Kuviossa 1 havainnollistetaan haastattelun etenemistä ja tämän teemahaastattelun runkoa

Kuvio 1. Teemahaastattelun runko

Teoriaa voidaan käyttää laadullisessa tutkimuksessa apuvälineenä, joka mahdollistaa esimerkiksi tulkintojen tekemisen kerätystä aineistosta. *Aineistolähtöisessä analyysissä* pyritään tutkimusaineistosta luomaan teoreettinen kokonaisuus, ja pääpaino tutkimusta tehdessä on aineistolähtöisesti kerätystä aineistossa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Tätä analyysimenetelmää käytin purkaessani haastatteluaineistoa. Haastattelujen jälkeen pyrin heti litteroimaan aineiston, eli muutin nauhoitetut keskustelut tarkasti tekstimuotoon. Pyrin aineiston litteroinnissa kiinnittämään huomiota aineistolähteisyyteen, eli siihen, mitä asioita haastatteluissa vastaajat tuovat esiin. Litteroitua aineistoa oli lopulta paljon, ja työtä aiheutti tässä vaiheessa sieltä olennaisimpien asioiden poimiminen ja epäolennaisien karsiminen. Tulosten raportoinnissa sitten poimin haastatteluista olennaisimmat asiat ja pyrin yhdistämään teemojen mukaisia vastauksia. Koska haastateltavien vastauksissa oli paikoin eroavaisuuksia, pyrin tuomaan myös nämä esiin tuloksissa.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta kuvastaa tulosten tarkkuus, eli mittauksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia sekä mittauksen tulosten toistettavuutta. Tämä siis tarkoittaa, että mittauksen toistuessa saman henkilön kohdalla saadaan sama mittaus-tulos riippumatta tutkijasta. Kokonaisluotettavuuden mittarin tutkimuksesta muodostavat sen pätevyys ja luotettavuus. Kun mittaamisessa on mahdollisimman vähän satunnaisuutta ja tutkittu otos edustaa perusjoukkoa, on tehdyn tutkimuksen kokonaisluotettavuuskin hyvä. (Vilkkä 2015, 194.) Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty varmistamaan tässä opinnäytetyössä haastattelutilanteiden alussa kertomalla tutkimuksen olennaisista tiedoista ja tarkoituksesta. Myös tulevien kysymysten luonteista kerrottiin osallistujalle, jotta hän kykeni ennakkoon varautua. Tämä helpotti haastateltavan jännittyneisyyttä ja hän kykeni mielessään jo suuntautumaan kysyttyihin aihealueisiin. Haastattelussa ilmaisin kysymykset kaikille samalla tavalla, ja tarkensin tätä, mikäli haastateltava ei heti ymmärtänyt. Koetin oikaista haastattelussa väärin ymmärretyt kysymykset saadakseni luotettavan vastaksen.

Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleisiä pelisääntöjä tutkimuksen toteutuksessa, ja hyvällä tieteellisellä käytännöllä tutkijat noudattavat eettisesti kestäviä tutkimus- ja tiedonhankintamenetelmiä. Tutkijan toiminta tulee olla rehellistä, huolellista sekä tutkimustulosten tulee täyttää tieteelliselle tutkimukselle asetetut vaatimukset. Tutkimusta toteutettaessa sen luotettavuus ja eettisyys kulkevat käsi kädessä. Tutkimuksen tekeminen mahdollisimman eettisesti alkaa jo tutkimusaiheen valinnasta ulottuen prosessin alusta loppuun saakka. Aiheen eettistä pohdintaa on se, kenen ehdoilla ja miksi kyseistä tutkimusta tehdään. Eettisen perustan ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa luovat eräät suojatoimet, kuten tutkijan selkeä tiedottaminen osallistujille tutkimuksen tavoitteista, menetelmistä ja mahdollisista riskeistä (fyysisistä tai psyykkistä terveyttä uhkaavista haitoista tai yhteiskunnallisen aseman vaarantumisesta). Nämä asiat tutkijan tulee esittää tutkittaville ymmärrettävästi. Muita suojavia tekijöitä ovat osallistujien vapaaehtoinen suostumus tutkimukseen ja yksilön oikeus kieltäytyä tai keskeyttää mukana olonsa. Osallistujalla on oikeus kieltää jälkikäteenkin itseään koskevan aineiston käyttö tutkimusaineistona. Osallistujien oikeudet ja hyvinvointi tulee turvata, eikä tutkimus saa aiheuttaa heille vahinkoa. Eettinen tutkimus on luotettava, eikä sen aikana saatuja tietoja paljasteta ulkopuolisille tai

tietoa ei käytetä muuhun kuin alkuperäiseen tarkoitukseen. Lisäksi osallistujien nimettömyys on taattava. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129–131; Vilkkä 2015, 41–42.)

Tutkimukseni eettisyyden varmistin ensin opinnäytetyöksi sopivan aiheen valinnalla. Aiheen rajaamisen ja tutkimusongelman asettelun vaiheessa törmäsinkin eettisiin haasteisiin, sillä aluksi pyrkimyksenäni oli työllisyyspalveluiden ammattilaisten ja paikallisten nuorten työttömien romanien näkemyksien vertailu romanien työllistymisen ongelmista. Koin kuitenkin, että aihevalinta sellaisenaan ei välttämättä auta etsimään tai syventymään paikallisten romaninuorten työllistymisen ja kouluttautumisen todellisiin haasteisiin, enkä näin ollen saa vastausta perimmäiseen kysymykseen, eli miksi kurikassa nuoret romanit jäävät usein työttömäksi tai he eivät opiskele. Mitkä siis ovat ne tekijät, jotka tähän voivat vaikuttaa? Prosessin aikana kävin eri vaiheissa eettistä pohdintaa siitä, ketä tutkimustulokset hyödyttävät, voiko jollekin koitua haittaa tutkimuksestani ja mitä seurauksia työlläni voi olla itselleni, haastateltaville tai muuten tässä yhteistyössä oleville tahoille?

Eettisiä periaatteita tuli noudattaa myös tarvittavien haastateltavaehdokkaiden kartoittamisen vaiheessa. Kävimme nuorten työpajan työvalmentajan kanssa läpi muun muassa haastateltavien valinnan kriteerit ja pohdimme yhdessä haastattelutilanteiden toteutumista eettisellä tavalla, aiheen kannalta sopivia asiakkaita sekä muita käytännön asioita. Itse lopulta tein valinnat sopivista haastateltavista, ja lähestyin heitä itsenäisesti esitellen opinnäytetyöni aiheen ja kysyen halukkuutta osallistumiseen. Toin alussa selkeästi esiin, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja mitä osallistuminen käytännössä tarkoittaa.

Haastattelun alussa annoin haastateltaville allekirjoitettavaksi haastattelun informaatio- ja haastattelulupalomakkeen (Liite 2), jossa kerron selkeästi kuka olen, mikä opinnäytetyöni aihe on ja mihin tarkoitukseen olen haastatteluaineistoa käyttämässä. Lisäksi lupalomakkeessa kysyin luvan haastattelun nauhoittamiseen ja tämän käyttämiseen aineistossani, sekä tiedotin anonymiteetistä ja aineiston säilyttämisestä vain itselläni. Kertasin nämä asiat, ja aineiston hävittämisen työni loputtua vielä haastattelutilanteiden alussa allekirjoituksen yhteydessä suullisesti, jotta ne tulivat selkeästi ymmärretyiksi.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Seuraavassa luvussa avataan tutkimuksen tuloksia, edeten teema kerrallaan. Haastateltavien vastaukset esitellään sellaisena, kuin he ovat ne kertoneet. Alkuun lähdetään taustatietojen esittelystä kohti romanikulttuurin merkitystä, arkielämää sekä työelämä- ja opiskelukokemuksia. Tutkimustulosten lopussa esitellään haastateltavien kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia työllisyyspalveluista sekä heidän näkemyksiään tulevaisuudestaan. Haastatteluun osallistui kaiken kaikkiaan kuusi romania ja ikähaarukaltaan he olivat 19–26 vuotiaita. Haastatteluun osallistuneista puolet oli miehiä ja puolet naisia. Kaksi haastateltavista oli käynyt peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutuksen ja valmistuneet näistä ammatteihin, kolmella oli jäänyt toisen asteen opiskelut kesken ja yksi oli hakenut jatko-opintoihin peruskoulun jälkeen siinä onnistumatta.

7.1 Romanikulttuurin kokemukset

Romanikulttuurin merkitys. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat romanikulttuurin merkitsevän heille ensisijaisesti hyvien käytöstapojen hallitsemista, vanhempien ihmisten kunnioittamista sekä tietoa omista juurista, historiasta ja sukunsa arvoista.

Kaikista tärkein on vanhempien kunnioitus, se on kaiken a & o (H2, mies)

Vanhempien kunnioitusta ja lähimmäisen rakkautta (H3, nainen)

Myös ne, jotka kertoivat toisen vanhempansa olevan valtaväestöä, toivat esiin arvojen ja käyttäytymisen eroavaisuuden huomaamisen ja näiden eri kulttuurien välisen tasapainoilun elämässään. He kykenivät havaitsemaan selkeästi kahden eri kulttuurin välistä rajankäyntiä, sillä heillä oli kokemusta molemmista vanhempiensa sukujen kautta. Tasapainoilu näkyy vastauksissa siinä, että haastateltavat olivat kyenneet pohtimaan asioita ja valitsemaan kummastakin kulttuurista itselleen parhaiten istuvat arvot.

No mä nään sen näin että ihan sama ootko puoliksi vai ooksä vartti vai kokonaan niin sä oot silti romani, ja perhe on paljon erilaisempi ku valkolaisilla ja kattoo maailmaa niinku toisella tapaa. Huomaa että on erilaiset arvot, moraalit ja kasvatus (H4, mies)

Mulle se merkitsee sitä, että mä tiän että sitä verta on minussa, mutta mä haluan ottaa siitä ne hyvät asiat ja myös valtaväestöstä ne hyvät asiat. Koska mun vanhemmista toinen on romani ja toinen ei, niin mä pystyn sieltä nappaamaan molemmista ne hyvät (H1, mies)

Romaninaisten ja miesten kouluttautuminen ja työnteko. Lähes kaikki haastateltavat toivat esiin, että romaninaiset ja -miehet voivat hyvin tehdä työelämässä samoja töitä, eikä esteitä nähty myöskään eri alojen valitsemiselle.

No siis mun mielestä on aivan sama ooksä romanimies vai nainen sä voit tehdä samanlaisia töitä (H4, mies)

Nykypäivänä naisia ja miehiä on kaikissa töissä, en näe estettä miksei voisi olla (H1, mies)

Ei mielestäni ole mitään eroa, ja voi tehdä kaikkia työtehtäviä (H3, nainen)

Ainoastaan romanivaatetuksen todettiin tuovan käytännön elämässä paljon rajoitteita ja esteitä eri töissä toimimiselle. Varsinkin romaninaisen suuren kansanhammen käyttö nähtiin varsin ristiriitaisena asiana, sillä siinä nähtiin vastakkainasettelua kulttuurin odotuksien ja työelämään pääsyn välillä. Mieshaastateltavat näkivät tämän ehkä jopa hieman suurempana ongelmana päästä työelämään kuin naishaastateltavat itse.

No se rajoitus on että joka paikkaan ei pääse näillä isoilla vaatteilla, mutta muuten ei (H5, nainen)

No, romaninaisella se vaatetus, niin mun mielestä se on iso este. Pitäis jo sen verran integroitua tähän yhteiskuntaan että käyttäisi sitä hametta vain esimerkiksi juhlapäivinä tai muuta, koska se estää tosi paljon. Ja se on tosi epäkäytännöllinen. Vaikeaa se on romaninaiselle käydä töissä ja elää tavallista elämää jos on isot hameet päällä (H1, mies)

No onhan se naisella periaattees tää vaatetus (H6, nainen)

Ei romaninainen paljoa voi tehdä jos käyttää sitä isoa hametta (H2, mies)

Romanien arvostus kouluttautumista kohtaan. Tässä osassa haastateltavien näkemykset erosivat paikoin toisistaan. Osa toi esiin koko romaniväestön asenteiden muuttumista positiivisempaan suuntaan suhteessa opiskeluun, ja esimerkkinä tästä he näkivät yhä useampien romanien pyrkimykset päästä koulutuksen piiriin.

No tänä päivänä ne arvostaa tosi lujaa että on tälläisiä mahdollisuuksia (H5, nainen)

Koulutusta pidetään tosi tärkeänä, ja jos mietin romaneita muualla Suomessa niin se ajatus on kuitenkin edistynyt. Itse kadun etten jatkanut opiskelua, mutta tilanne oli mikä oli. Omille lapsille haluan tehdä selväksi että opiskelu on tärkeää eikä täs yhteiskunnas pärjää jos sitä ei oo (H1, mies)

No nykypäivänä ne ehkä kaikki pyrkii nimenomaan siihen että pääsee koulutukseen ja töihin. Että se on niinku yleistynyt että enemmän halutaan päästä töihin ja koulutukseen (H6, nainen)

Vastauksissa ilmeni myöskin vastakkaisia näkemyksiä siitä, miten romaniväestö koulutusta nykypäivänä arvostaa. Osa vastaajista toi esille eroja myöskin nuorten ja vanhemman sukupolvien ajattelun välillä, eli osaltaan vanhemman sukupolven nähtiin arvostavan nuorten koulunkäyntiä kovasti, osa taas kertoi havainneensa vanhemman polven kiinnostuksen ja arvostuksen vähäisyyttä tätä kohtaan esiintyvän edelleen. Myös nuorten sukupolvien arvostuksen vähäisyyttä tuotiin esille muun muassa koulutuksen korvaavien toimeentulon lähteiden kautta. Vanhempien omalla esimerkillä nähtiin myös olevan merkitystä siinä, periytyykö opiskelemisen arvostus nuoremmalle polvelle, ja yhteyksiä arvostuksen vähäisyyden ja romanikulttuurin mukaan elämisen välillä nimettiin myös.

Mielestäni hyvin heikosti arvostavat, ei kaikki välitä käyvätkö kouluja. Tarkoitan nuorempia, kyllä vanhemmat sukupolvet arvostaa sitä että käydään koulua ja tekee elämällään jotakin (H2, mies)

No mä veikkaan että jos on oikein romanitaustainen perhe niin siellä voi vähä olla että se koulunkäynti on justiin sellasta lepsua ja että niinku ajatellaan ettei niinku mennä edes ikinä töihin. Se on tosi paljo perheestä kiinni ja mitä se lapsi näkee pienenä, että käykö jompikumpi

vanhemmista töis vai onko ne vaan kotona ja isä tekee vaikka jotaki autoja (H4, mies)

Ei mitenkään, nuoret hakeutuvat jo nuorina toimeentulotuen piiriin ja pajoihin, ollaan mielummin kavereiden kanssa, nuoret tekevät omaehtoista kauppaa josta saa toimeentuloa. Vanhemmat sukupolvet vähättelee eivätkä ymmärrä sen merkitystä ja sen vuoksi se ajatus polveutuu seuraaville (H3, nainen)

Suvun ja perheen tuki opiskelevalle romanille nähtiin tärkeänä asiana. Monet haastateltavista painottivat vanhempien kannustuksen, rohkaisemisen ja positiivisen asennoitumisen olevan varsin myönteinen tekijä nuoren opiskeluihin.

No se justiin että tukea ja että arvostaa sitä että ei oo vaan että "no ihan sama". Ja auttaa siinä missä pystyy (H5, nainen)

Rohkaista ja olla niinku sillälaila, että hyvä kun oot lähteny kouluun ja saat ittelles ammatin. Että oot alkanu rakentamaan jonkin näköistä tulevaisuutta, ettei vaan aatella että no, kyllä se kela sitte (H4, mies)

Useat haastateltavat toivat esiin vanhanaikaisten asenteiden muutoksen olevan avainasemassa nuoren opiskelujen loppuun viemisessä, ja kertoivat myös asenneilmapiiriin muutoksen mahdollistavan nuoremman sukupolven erilaisetkin elämänratkaisut. Niiden nähtiin toteutuvan helpommin, mikäli nuoret saisivat kokea vanhemmiltaan arvostusta ja hyväksyntää jatkaessaan opintojaan.

No ehkä vähä jättää sellasta vanhanaikaista käytäntöä elämästä ja ymmärtää että asiat ei ole samalla lailla ku ennen (H1, mies)

Vanhemmat sanovat lapsilleen että tekisivät toisin, ja opiskelisivat. Tukea ja sanoa ettei antaisi periksi että lapsi keskeyttäisi koulua (H3, nainen)

No kannustamalla ja hyväksymällä se ettei tarvitse olla niinku muut. Tosi monella nuorella romanilla ei oo ammattia, että kannustettais ettei tarvi olla niinku ne muut (H2, mies)

Haastateltavien oma suhtautuminen kouluttautumiseen ja työn tekemiseen oli kaikilla haastateltavilla positiivinen ja sitä pidettiin tärkeänä. Etenkin aikuistuessaan

haastateltavat ovat huomanneet koulunkäynnin ja työelämään pääsyn tärkeyden esimerkiksi oman perheen perustamisen myötä.

Kyllä mä niinku arvostan sitä tosi lujaa. No nyt itte tavallaan ku oot aikuistunu niin kyllä mä niinku haluan kouluttautua ku itellä on pienet lapset ei oo se jaksaminen oo niin suuri mutta kyllä mä niinku haluan ku tosta vähä lapset kasvaa (H5, nainen)

Haastateltavat toivat esiin toiveitaan ja tavoitteitaan pyrkiä kohti työelämää tulevaisuudessa, vaikka olivat kohdanneet erinäisiä haasteita. Myös jatkokouluttautuminen oli selkeästi todennäköisempää, kun siitä oli jo aiempia, positiivisia kokemuksia.

Kyllä mä pidän sitä tärkeänä, jos haluaa syödä niin pitää tehdä jotakin sen eteen (H1, mies)

Oon tyytyväinen että olen käynyt koulun ja myös jatko-opiskellut ja saanut välillä olla palkkatöissä. Harmittaa kuitenkin ettei ole tarjolla kokoaikaista palkkatyötä. On tärkeää ja oon harkinnu opiskelevani vielä jatkossa (H3, nainen)

Kyllä mä oon aina ajatellu että koulut pitää käydä, ei käynyt mielessäkään lopettaa yläasteen jälkeen. Kyllä työt aina kiinnostaa, onhan se erilaista elämää kun on rutiinit ja tietenki se raha (H2, mies)

Eräs naishaastateltava toi esille pyrkimyksensä pysyä työelämän syrjässä kiinni haakeutumalla itsenäisesti moniin erilaisiin työllistämispalveluihin ja -paikkoihin TE-palveluiden kautta palkkatyön puuttuessa. Näin hän havainnollisti tilannettaan siitä miten hän pyrkii koko ajan eteenpäin.

No olishan se tietenki hyvä, jos olis ammatti ja olis niinku töitä. Mullaki on näitä kaikenlaisia sairauksia ja näitä, se on sitte aina hankaloittanu sitä. Mutta aina oon kuitenkin sitte työkkäriin kautta pyrkiny näihin työharjoitteluihin ja pajalle ja tämmösiin (työharjoittelut ja palkkatuettu työ), että koko aika kuitenkin ollu jossakin (H6, nainen)

7.2 Arkielämä ja vapaa-ajan vietto

Päivärytmiään ja arkielämäänsä kuvaillessaan haastateltavat toivat esiin erilaisia elämäntilanteitaan ja arjen rakenteitaan. Naisten arkea rytmittivät enemmän myös

kodin työt ja lasten hoitaminen, kun taas miehillä korostui arjen askareiden lisäksi harrastukset.

Herään aamulla, juon aamukahvit ja syön aamupalan. Kotiaskareet rytmittää päivää (H3, nainen)

Nuorten työpajalla eli Kunnon pajalla osa haastateltavista käy viikoittain heille sovitujen päivämäärien puitteissa, ja he tekevät siellä heidän kanssaan sovitut työt.

No mun arki perustuu aika lailla tästä pajasta, että mä oon täällä ja sitte mä käyn salilla ja lenkilläki olis pitäny käydä jo pitkän aikaa. Että paja ja kotona ja salilla etten mä paljoa muuta tee (H4, mies)

No se on, että ruoka aamusta ja sitte sitä normaali siivoamista. Meillä ei nyt oo lapsia mutta se on se kodin siivous. Pajalla käyn nyt kerran viikossa (H6, nainen)

Jos en käy pajalla niin sinä päivänä nukun myöhään ja kokeilen tehdä jotaki järkevää. Pajapäivinä tulen yhdeksäksi ja teen täällä kaikkia hommia (H2, mies)

Osa haastateltavista kertoi olevansa työharjoittelussa, eli työllistämistoimenpiteenä työkokeilussa erilaisissa yrityksissä tai yhdistyksissä Kurikassa. Työkokeilun avulla he voivat kokeilla alojen työn sopivuutta itselleen ja työtehtävät sovitaan kokeilupajassa heidän kanssaan.

No nyt mä oon työharjoittelus joka päivä, että eka sinne ja sit tuut kotiin ja mitä nyt sitte syöt, hoidat lapsia ja laitat tuvan kuntoon (H5, nainen)

Nyt kun olen työharjoittelussa niin teen niitä asioita mitä siellä paikassa pitää, siellä on niitä laajasti. Mun arki on aika tavallista, haluan elää perheelle ja lapsilleni. Haluan myös antaa heille esimerkin kautta mallin miten tulisi elää (H1, mies)

Vapaa-ajan viettämisessä korostuivat haastateltavien vastauksissa ajan viettäminen perheen, suvun tai tuttavien kanssa, sekä kodin ulkopuoliset harrastukset kuten liikunta.

Harrastan ja olen kaverien ja perheen kanssa (H3, nainen)

Enimmäkseen kyläilen ja kavereiden kanssa keksin tekemistä, kahvitelua ja semmoista (H2, mies)

Yhdelle haastateltavalle työkokeilun kautta tehtävä työ ei hänestä tuntunut työnteolta, ja hän tuntuikin kaipaavan kunnollista palkkatyötä. Hän nimesi liikunnan omaksi henkireiäkseen arjen vastakohtana.

No harjoittelu (työkokeilu) ei tunnu työltä että sekin on vähän sellaista vapaa-aikaa, tykkään kyläillä ja pitää yhteyttä sukulaisiin, ja se treenaaminen on sellainen henkireikä (H1, mies)

Romanikulttuurin näkyminen arjessa nähtiin haastateltavien vastauksissa muun muassa vaatetuksen, kodin hoitamisen ja käyttäytymisen kautta.

Vaatetuksen kautta, ei muuten (H2, mies)

Varmaan se näkyy siinä kuinka oon siä kotona, ei se muuten oikein näy (H4, mies)

Yleisesti haastateltavat pitivät arkeaan varsin samanlaisena kuin valtaväestöllä, kiinnittäen erityistä huomiota käytökseensä ja puhumiseensa vanhempien romanien läsnä ollessa. Yksi haastateltava tosin kertoi pukeutuvansa omalla tavallaan, joka sekin poikkeaa romanikulttuurin näkymisestä arjessa.

En ehkä osaa vastata kun ei se poikkee hirveesti se.. monet harrastaa ja tekee ihan samoja asioita (kuin valtaväestö) (H6, nainen)

Hametta käytän vanhojen ihmisten aikana, ja tällöin muutenkin pukeudun peittävästi. En myöskään puhu sopimattomia heidän läsnä ollessaan. Muuten se ei poikkea (H3, nainen)

Mun vaatetuksessa, puen vähän erilailla ku muut romanit. Ja vanhempien kunnioitus kuuluu yleensäkin sivistystapoihin, ja jos miettii romanikulttuuria niin mä elän niinku suomalaiset on eläny joskus ja pitäny vanhempia vähä ylempänä. Enkä puhu mitää törkeyksiä vanhempien aikana. Ei se muuten ole mitenkään erilainen (H1, mies)

Toiveita omaan vapaa-aikaan tai arkeaan koskien esiin nousivat mieleisen ja itselle oikean työn löytyminen ja elämässä eteenpäin pääseminen. Etenkin yhdellä haastateltavalla oli oma haaveammatti ja selkeät toiveet tuoda perheelle elanto sen avulla.

Toivoisin lisää kavereita joiden kanssa viettää vapaa-aikaa sekä työn jossa on paremmat (aamupainotteiset) työajat (H3, nainen)

Kyllä kaikki on ihan kohdillaan mun arjessa, en ehkä vaihtaisi siitä mitään. Toki haluaisin elättää itteni hengellisellä työllä, mutta se ei ole niin helppoa ja oonki miettiny mitä mä tekisin. Mulla on ollu mieles jos mä perustaisin toiminimen tai päähaaveena olisi se hengellinen työ. Olen tyytyväinen elämäni tällä hetkellä mutta ymmärrän sen että mun olis päästävä tästä eteenpäin että pystyisin kunnolla elättämään perheen (H1, mies)

Yksi haastateltava toi esille tuntemuksia vapaa-ajastaan, joka seilasi vähäisiltä tuntuvien työtehtävien ja vapaa-ajalla "vain olemisen"- tuntemusten välillä. Hän ei kokenut nuorten työpajalla käyntiä raskaaksi itselleen.

Eipä juuri että arkena on justiin paljon sellaista että vaan ollaan ja en ainakaan tunne että olis jotain mitä puuttuis. Eikä tää täällä oo liikaa-kaan käydä kolme päivää viikos (H4, mies)

7.3 Työelämä ja koulutus

Jatko-opinnoistaan kertoessaan haastateltavien kokemukset olivat vaihtelevia, osalla oli koulun keskeytymistä, alan valinnan ja sinne pääsemisen vaikeutta sekä myös varmuutta siitä, mitä haluaisi tehdä työkseen. Osalle omalta tuntuva ala oli aikaisessa vaiheessa myös selkeä valinta.

Oon aina ollu kiinnostunut autoista, se oli se mun juttu että tiesin jo yläasteella että mihin mä meen (H2, mies)

Kävin tutustumassa ammattikoulussa yhdelle puolelle, mutta mietin myös metallipuolta. Se mieleinen ala oli mielestäni monipuolinen ja mielenkiintoinen. Jatko-opintoihin päädyin myöhemmin siksi että koin sen olevan hyödyllinen osa aikaisempaa ammattia, ja kun sen sain työkkärin kautta niin sain uusittua ammattityön kortteja voimaan (H3, nainen)

No se oli (ravintola-ala) semmonen, mistä vähän tykkäsin ja tiesin että osaan sen (H6, nainen)

Osa haastateltavista toi esiin alan valinnan vaikeutta, ja mietintöjä, mihin oma päätötodistus lopulta riittää. Lisäksi aidon motivaation puuttuessa ja ei-mieleisen alan opiskeleminen johtivat osalla haastateltavista opintojen keskeytykseen.

Se vaan oli tämmönen että ku kaveritki meni niin.. mutta mulla oli silloin se musiikki niin tärkeää niin ajattelin etten tarvi koulua ku voin tälläkin elättää itteni. Ja elätinkin yhdessä vaiheessa. Keskeytin ammattiopinnot sen vuoksi (H1, mies)

En enää muista mihin hain, siitä on niin pitkä. En päässy sinne sisälle, ku mulla ei hirveen hyvä ollu tuo päättötodistus (H5, nainen)

Mä kyllä hain muuallekin, autopuolelle pääsi aika helposti vaikka oli huono keskiarvo. Mulla oli ensimmäisena vaihtoehtona ku hain niin turvallisuusala, ja kolmantena vasta autopuoli ja sinne mä pääsin. Mä kävin kaks vuotta koulua ja mulla jäi niinku jostain kuukaudesta tai kahdesta kiinni. Mulle oli kuitenkin ihan sama mihin niistä kolmesta meen että saa jonku paikan ittellensä (H4, mies)

Jatko-opintoihin hakeutumisessa lähipiirin tuki tuli haastateltavien kokemuksissa esiin omien vanhempien, kavereiden ja esimerkiksi oppilaitosten työntekijöiden kannustuksissa. Yksi haastateltava korosti myös aidon läsnäolon ja positiivisen kannustuksen tärkeyttä silloin, kun romaninuorella on edessään suuri päätös opintojen jatkamisesta.

Vanhemmat tukivat (H2, mies)

No siis kyllä mun vanhemmat yritti kaikkensa että mä olisin jatkanu mut sit oli se oma mieli että halus pitää sen välivuoden (H5, nainen)

No silloin oli justiin myös luokkakaverit tsemppas, että yritetään päästä samaan ja vanhemmat tuki että ottaisin semmoisen mistä tykkään ja tiedän. Kyllä ne kaikki oli aika läsnä ja kannusti, eikä olleet että "no ihan sama" (H6, nainen)

Haastateltavat esittivät myös, että on tärkeää kannustuksen ja rohkaisun lisäksi seurata jatko-opintojen sujumista ja olla aidosti kiinnostunut nuoren koulun käynnistä.

Myös peruskoulun opettajilta ja opinto-ohjaajilta saatu apu ja tieto eri alojen sisäl- löstä koettiin haastateltavien mielipiteissä hyväksi ja riittäväksi. Kodin ja koulun sau- maton tuki nuorelle olivat selkeästi yhteydessä siihen, että nuori valitsee jatkaa opin- tojaan peruskoulun jälkeen. Yksi haastateltava painotti myös, että opintojenkin ai- kanakin olisi hyvä olla joku, joka seuraisi nuoren opintojen sujumista taustalla.

Entinen anoppi ja entinen poikaystävä, sekä nykyiset appivanhemmat ”potkivat” aamulla kouluun ja kertoivat opiskelun tärkeydestä ja toivat faktat pöytään (esim. eläkkeen saaminen, tulevaisuuden toimeentulo). Lisäksi ammattikoulussa eräs opettaja kyllä seurasi koulunkäyntiä ja kyseli poissaoloista (H3, nainen)

Tosi paljo tuo opo auttoi valitsemaan paikkaa ja isä sanoi heti kans että mee autopuolelle. Äitiki oli sitä mieltä että kun pääset sen helposti. Kyllä sieltä tuli apua muualtakin että justiin käytiin tutustumas monis paikois (H4, mies)

Äiti oli semmoinen, joka painotti koulua. Hän sanoi että on niinku pak- kokin ja antoi ymmärtää että se on tärkeää. Silloin ajattelin että se äiti nyt sanoo mitä sanoo, kyllä mä sitä kuuntelinki ja sitä noudatinki. kyllä opot ja opettajatki koulussa tuki ja toi tietoa näistä vaihtoehtoista (H1, mies)

Opiskeluun kuuluvista työharjoitteluista haastateltavilla oli kokemusta varsin vaihte- levasti. He kertoivat myös erilaisten harjoittelupaikkojen hakemiseen liittyvistä koke- muksista. Osalla kokemukset sekä harjoittelusta että paikkojen hakemisesta olivat positiivisia, kuten myöhemmin näihin paikkoihin työllistymistä.

Harjoittelupaikkaa olen hakenut vain yhtä ja sain sen helposti (H1, mies)

Harjoittelupaikat olen aina saanut ja on hyviä kokemuksia. Sain näiden kautta töitäkin myöhemmin (H3, nainen)

Osa kokemuksista oli myös ikäviä, eli harjoittelut eivät välttämättä vastanneet haas- tateltavan odotuksia työtehtävien osalta, tai he joutuivat kohtaamaan siellä jopa ra- sismia. Osa kertoi työharjoittelupaikan saatavuuden hankaluudesta, jolloin korvaa- via työtehtäviä piti suorittaa koulun tiloissa, kun harjoittelupaikka jäi puuttumaan.

Mulla oli sovittuna työssäoppimispaikka mutta en mennyt sinne kun olin kipeä viikon ja sitte en sitä seuraavaakaan jaksoa ollut enää siellä ja se vain meni siinä sitten. Mä hommasin itte sen paikan ja kyllä niitä sitte oli paljon, mutta osa oli sellasia että harja käteen ja harjaamaan lattiaa (H4, mies)

No ihan hyviä, että silti jouduin kerran tai kaks olla koululla tekemässä kun en saanut harjoittelupaikkaa mistään. Jostain sanottiin vain, etteivät ota ollenkaan harjoittelijoita (H2, mies)

No hankalaa oli joskus niihin pääseminen kun piti olla se keittiö. Että mä olin yhdes työharjoittelupaikas mutta mä lähdin sieltä, kun mä koin vähän niinku semmosta rasistisuutta, mutta mä menin sitte oman koulun keittiölle. Muuten olin sitte päiväkotien keittiöillä. Mutta se yksi työharjoittelu oli kamala (H6, nainen)

Työn hakemisesta haastateltavilla oli hyvin erilaisia kokemuksia, ja vastausten mukaan töitä oli haettu usein. Haastattelutilanteessa tuli monesti esille se, ettei heitä ole aina kohdattu työnhakijana varauksetta ja ennakkoluulottomasti. Yksi haastateltava olikin omien sanojensa mukaan ”pelannut varman päälle” ja pukeutunut työhaastatteluun valtaväestön tavoin välttääkseen ennakkoluulot.

Oon hakenut paljon, ja noin kolmessa, neljässä haastattelussa ollut (H2, mies)

Kyllä useita olen hakenut, ja niitä jos oon haastatteluihin päässy niin ne mä oon yleensä saanutkin. Koen kyllä että mun pukeutuminen suoriin housuihin verottaa työnsaantia, ja kerranki laitoin farkut jalkaan haastatteluun. Mietin että jos menisinkin töihin sitte suorat housut jalassa olisiko se vastaanotto enää samanlaista ja on ennakkoluuloja edelleen (H1, mies)

Osa haastateltavista ei ollut välttämättä hakenut palkkatyötä, tai epäonnistuttuaan sen saamisessa he olivat pyrkineet hakeutumaan palkkatuetun työn tai työkokeilujaksojen kautta työelämään.

En oo hakenut oikein noihin työpaikkoihin (ammatin puuttuessa) (H4, mies)

Oon hakenu töitä ja oon ollu, mutta nyt oon ollu lasten kans kotona mutta mä oon ollu lastentarhois, kaupas, iltapäiväkerhossa ja puhelinmyyjä, työkkärin kautta ettei kaikki oo palkkatyötä ollu mutta kumminki.

Että mä oon niinku silleen ku mä en oo ikinä tienny mihkä kouluun mä haluan niin sillä mä oon halunnu niinku joka paikasta vähä jotaki (H5, nainen)

No enneku mä tänne muutin niin olin palkkatuella henkilökohtaisena avustajana (H6, nainen)

Ahkerasta työnhausta huolimatta yksi haastateltava oli kokenut työnantajapuolelta syrjintää jo työn hakemisen alkuvaiheessa. Hän toi haastattelussa esille myös TE-palveluiden tiukentuneen linjan, joka näkyi muun muassa työhön osoituksissa, joita hänelle lähetettiin. Hän koki, etteivät TE-palvelut ottaneet tarpeeksi huomioon hänen yksilöllistä tilannettaan vaatiessaan häntä hakeutumaan epäsopeviin töihin. Yksilövalmennuksesta haastateltavalla tosin oli erittäin myönteisiä kokemuksia.

Oon hakenut, joskus on lyöty luuri korvaan kun olen puhelimessa nimeni sanonut. On myös pakotettu hakemaan niitä ei kiinnostavia töitä työkkärin kautta, joskus sellaisiakin mitä en olisi voinut tehdä. Ja kaukana oleviakin. Hyvä tsemppari työnhaussa on ollut yksilövalmentaja, koska se huomioi oman alan ja kiinnostuksen. Hän otti myös huomioon ne työllistymisen kannalta oikeat asiat esim. vahvuudet. Hän otti asiakkaan yksilönä ja auttoi aidosti, sekä oli helposti saavutettavissa puhelimella (H3, nainen)

Työelämän kokemukset. Palkkatyöstä haastateltavilla oli niukasti kokemuksia, ja työelämästä kertyneet kokemukset olivat saattaneet jäädä pienten työpätkien varaan. Osa ei ollut hakemisesta huolimatta saanut palkkatyötä, joten työelämäkokemukset ovat saattaneet kertyä erilaisten työllistämistoimenpiteiden ja työelämäjaksojen kautta. Palkkatuettu työ koettiin hyväksi väyläksi päästä sisään työelämään.

Kerran olen ollut kiireapulaisena palkkatyössä ja sitten olen kesätöissä (H2, mies)

Joo ei ollu ongelmaa saada palkkatukioikeutta tai sitä paikkaa. Äitini mulle kyseli omalta työpaikalta, että olisko mulle mitään ja kävin siellä tutustumas ja sitten ne jo kysyikin koska voisin aloittaa (H6, nainen)

Työelämään päästyään yksi haastateltava koki monenlaisia ympäristön ja työyhteisön reagointeja, sillä hän teki romaninaisena paljon työssään miehille tavallisesti kuuluvia työtehtäviä. Hän oli kokenut tarvetta todistaa osaamistaan työelämässä

siitä huolimatta, että hänellä oli kyseisen alan ammatti. Pääosin hän listasi kokemukset työelämästä kuitenkin positiivisiksi ja ne ovat vieneet häntä eteenpäin alallaan.

Hieman on aliarvioitu pystynkö tehdä tätä työtä mun ulkoisen olemuksen perusteella, sekä vähätelty. On pitänyt näyttää oma osaamisensa. Oon kehittynyt mun työssä ja saanu onnistumisen kokemuksia, sekä vahvistanu mun ammattitaitoa. Kerran oon työs kohdannu asiakkaan kautta mannevitsailua (H3, nainen)

Esteitä jossakin työssä toimimiselle. Haastateltavat listasivat joitain omalla kohdallaan havaitsemiaan esteitä tai haasteita, kuten sairaudet, vammat, hengellinen vakaumus ja romanivaatetus. Lisäksi yksi iso haaste oli työkokemuksen ja ammatin puute. Haastateltavat kykenivät tunnistamaan työllistymisensä rajoitukset, mutta näkivät voivansa kuitenkin luovia ja soveltaa niin, että työn tekeminen olisi mahdollista.

Oma vakaumukseni laittaa joitain esteitä, mutta kyllä melkein kaikkea pystyn tehdä (H1, mies)

No jalka ja sitte tää vaatetus. Mutten muuten nää mitään semmosta, että sitte jos tekee työtä housut jalassa niin ettei muut näe (H6, nainen)

No työpaikkoihin et pääse paljo mihkään. Että kun ei oo koulutusta nii ei ne ota. Tosi paljo vaikuttaa. Ja haastatteluis on otettu esille sitä. No mulla on aika pahat nää allergiat, että nyt ki ku olin tuola pajalla niin siä mua otti tosi lujaa henkeen ne puutyöt. Että kaikki tommoset vahvat hajut ja tommoset, mutta että ei mulla niinku muuta (H5, nainen)

Suurin osa vastasi olevansa valmis tekemään ja kokeilemaan erilaisia töitä, ja näkivät usein tämän olevan yksilöstä itsestään ja motivaatiostaan kiinni oleva asia.

No ei, olen aika avoin kaikelle (H2, mies)

En, niin kauan ku se on sellaista että mä ymmärrän ja osaan tehdä niin voin tehdä (H4, mies)

On sellaisia aloja mihin en välttämättä halua tai sovi mutta esteitä en silti näe. Se on omasta mielenkiinnosta kiinni (H3, nainen)

Työn tai koulutuksen puutteiden vaikutukset elämään olivat haastateltavilla moninaiset. Se vaikutti niin taloudelliseen pärjäämiseen, arkielämän rytmeihin sekä tulevaisuuden suunnitelmiin. Opiskelemaan palaaminen kävikin osan mielissä haastatteluissa.

No kun en ole tällä hetkellä palkkatöissä, niin vaikuttaa kun juuri loppui myös liiton raha. Saan työharjoittelusta tällä hetkellä korvausta (9 €/päivä). Välillä oon myynyt autoja, ja jos saisin sen pyörimään kunnolla, niin laittaisin sen toiminimen (H1, mies)

No sillä tavalla että elämiseen ei hirveästi ole rahaa ja rytmit on mitä on kun ei ole tarvetta aina herätä aikaisin (H2, mies)

Osalla haastateltavista opintojen keskeytyminen aiheutti harmia, ja ilman koulutusta työn saamisen havaittiin olevan entistä vaikeampaa.

No tuota mä sitä ammattikoulua kävin pari vuotta enkä oppinu mitään uutta. Ei se nyt vaikuta niin paljoa muuta kuin sillä tasolla että mä saan enemmän täältä paja-ajalta rahaa ja olis helpompi hommata se työpaikka sitte. Ettei niin haittaa mutta kyllä se sillä lailla näkyy, olis se hyvä olla hoidettuna pois. Se on ärsyttänyt mua moneen kertaan, etten käyny koulua loppuun (H4, mies)

Lisäksi etuuksien hakemisen ja sen tuoman byrokratian kanssa toimimisen yksi haastateltava koki raskaaksi. Nykyisessä tilanteessaan hän koki että työmarkkinatuen saaminen on selkeämpää ja talous on enemmän tasapainossa. Hän pyrki kuitenkin eteenpäin hakemalla yhteishauissa opiskelemaan.

Justiin raha-asioihin vaikuttaa, kun koko aika pitää hakea näitä etuuksia. Nyt ku on ollut tällä työmarkkinatuella, niin se on ollu tosi selkeä. Oon kyllä sitte kouluihin hakenutki kun on ne hakuajat (H6, nainen)

7.4 Kokemukset työllisyyspalveluista

Työllistymispalveluista haastateltaville oli kertynyt erilaisia kokemuksia, osalla enemmän ja toisilla vähemmän. Kokemusta oli työpajatoiminnasta, työkokeilujaksoista, kuntouttavasta työtoiminnasta, työvalmennuksesta ja kurssitoiminnasta sekä etsivästä nuorisotyöstä.

Oon ollu työvalmennuskurssilla, nettikursseilla, työkokeiluissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa pajalla (H2, mies)

En ole kovin monissa ollut, joskus etsivä nuorisotyön kanssa pohdittiin mihin suuntaan lähteä ja aktivointisuunnitelmien teossa (H1, mies)

Ei tää paja on ainut tämmönen, ne muut paikat on ollu työkokeiluna (H5, nainen)

No oon ollu yhden pajan (Nuorten kotoapupaja) kautta siivoamassa vanhusten työnä ja täälä pajalla, ja työharjoitteluis ja siinä palkkatuella (H6, nainen)

Oon ollu vaan tos pajalla, ja tää on ollu mukavaa, on ollu hommia (H4, mies)

Yksi haastateltavista koki, etteivät kaikki palvelut olleet hänelle hyödyllisiä tai tarpeellisia, mutta osallistui niihin välttääkseen karenssin. Lisäksi häntä turhautti samojen työllisyyspalveluiden tai -paikkojen toistuvuus, jotka eivät auttaneet hänen mielestään eteenpäin tai työllistymään.

Oon käynyt uravalmennuskursseilla, osasin kyllä hakea töitä eli se oli turhaa. Siellä koin että pakotettiin hakemaan eri töitä. Työpajalla olen ollut useasti työkokeiluna ja kuntouttava työtoiminta nimikkeellä. Osittain sen vuoksi etten saanut karenssia (H3, nainen)

Työllisyyspalveluiden riittävyttä omalla kohdallaan haastateltavat kuvailivat pääosin hyödyllisiksi ja tarpeellisiksi. Nuorten työpajatoiminta keräsi kiitosta, sillä siellä moni koki oppivansa uusia taitoja, ja se toimi ikään kuin ponnahduslautana työelämäänsä sekä välietappina silloin, kun työtön ei vielä tiennyt, mihin suuntaan lähteä. Lisäksi työpajan työtehtävissä otettiin huomioon asiakkaan taidot, sairaudet ja rajoitteet.

Kurssit siinä mielessä että niissä kerrotaan paljo samaa, että yksi kurssi olisi riittänyt. Työkokeilusta ei kun ei sinne saanut jäädä, mutta työpaja on sellainen missä on oppinu lisää uutta (H2, mies)

No siinä mielessä tää on mahtava homma tää paja että jos on jotakin fyysisiä ongelmia, niin täälä voi olla. Ja sitte se että jos ei oikein tiedä

mitä haluaa, niin täällä voi olla ja autetaan sitte miettimään niitä suuntauksia, autetaan ja käydään tutustumas kaikkiin paikkoihin. Monta kertaa kuukaudes puhutaan (työttömän kanssa) että mikä olis se tie, ja mennäänkö eteenpäin (H6, nainen)

Mulla on niistä niin vähän kokemusta etten osaa sanoa, onko ne auttanu. Mutta kyllä varmasti, ja aktivointisuunnitelman tekoa pidän kyllä tärkeänä, sen kautta oon pystynyt menemään eteenpäin. Nää työpai-
kat mitä oon hakenut, niin oon hakenut ne itse. Mutta varmaan tämmöi-
selle joka vähän vaatii sellaista eteenpäin viemistä, niin ne on hyviä (H1, mies)

No, täällä (työpajalla) oon oppinu käyttämään näitä koneita (H4, mies)

Osa koki pääsevänsä palveluiden avulla eteenpäin, mutta päinvastaisiakin koke-
muksia löytyi. Samankaltaisten palveluiden toistuessa haastateltavat eivät välttä-
mättä kokeneet saavansa näiden kautta mitään uutta opittavaa itselleen. Jälleen
ilmeni myös romaninaisen vaatetuksen tuovan käytännön ongelmia esimerkiksi työ-
kokeilua suunnitellessa, sillä se rajoitti mahdollisia työpaikkoja pois.

Koen että uravalmennus oli turha, ku tiesin jo ne asiat. Ne on vaan ollu
sellasia pakollisia ettei tuu karenssia, en koe että niistä on ollut mitää
hyötyä (H3, nainen)

On ne ollu hyödyllisiä ja oon yleensä päässy sinne mihin oon halunnu.
Että tota ainut nyt on tuo vaatetus, että esimerkiksi kauppoihin ei voi ku
pitää pitää niitä kaupan omia työvaatteita. Että ku siä nyt käy paljo sitä
vanhempaa porukkaa.. niin että se ehkä se vaatetus on omalla kohdalla
(H5, nainen)

7.5 Tulevaisuuden näkymät

Tulevaisuus koulutuksen näkökulmasta. Haastattelussa vastaajat pohtivat usein
pitkään, mille alalle he voisivat hakeutua ja minkä vuoksi. Osa ei osannut mainita
itselleen sopivaa alaa tai sitten haluttiin pysytellä alassa, jonka oli jo valinnut. Yhtä-
läisyyttä haastateltavien vastauksissa kuitenkin oli se, että työpaikan ja mieleisen
alan halusi jokainen tulevaisuudessa löytää.

Jaa, en ole tuota miettinyt. Kyllä se melkein aina autoalaan päin kallis-
tuu (H2, mies)

Nyt en kyllä osaa sanoa (H4, mies)

Voi apua tää on se vaikea ku mä en tiedä viäkään! Mua niinku oikeastaan, mä osaan niitten lasten kans olla ja työskennellä, että ihan pienten ku isojenki. Että ehkä enemmän sellasten kouluikästen kans (H5, nainen)

Osa taas osasi nimetä alan, johon voisi hakeutua tulevaisuudessa, ja jonka he katsoivat sopivan omalle persoonalleen.

Joku nuoriso ja vapaa-ajanohjaaja esimerkiksi. Tykkään silti mun nykyisestä alasta (H3, nainen)

No kyllä mä oon aina tykänny olla lasten kans, eli päiväkodis ja niinku tommosis. Se on ollu tähän asti että lasten kans (H6, nainen)

Hengellinen työ (H1, mies)

Valmiudet lähteä työskentelemään Kurikan ulkopuolelle olivat pääosin myönteiset, ja suurin osa haastateltavista kertoi olevansa valmis lähtemään työhön myös muualle. Etenkin lähipaikkakunnat mainittiin varteen otettaviksi vaihtoehtoiksi, sillä moni kertoi itsellään olevan auto käytössä. Yksi vastaajista toivoi, että työpaikka löytyisi nimenomaan jostain muualta kuin Kurikasta.

Joo ei ole ongelmaa lähteä. Autolla kulkisin kotoa (H3, nainen)

Joo kyllä tähän lähialueelle pystyy lähtemään, ku on auto käytössä (H2, mies)

No en osaa sanoa, perhe kyllä rajoittaa (H5, nainen)

No koska vain lähtisin täältä heti (H4, mies)

Työllistymiseen, työntekoon ja opiskeluun tarvittavia ominaisuuksia haastateltavat osasivat kuvata hyvin laajasti ja monipuolisesti. Vastauksissa painottuivat

etenkin yksilön oma motivaatio, asenne sekä aito halu opiskella ja työllistyä. Vastauksista kykeni havaitsemaan myös haastateltavien kokemukset työelämästä, ja työelämätaidoista tiedettiin paljon. Ilman aitoa motivaatiota oli haastateltavien mukaan miltei mahdotonta opiskella tai saada työtä. Lisäksi tärkeinä työelämätaitoina nähtiin toimivat vuorovaikutustaidot ja työtehtävien tunnollinen tekeminen.

Oma motivaatio. Pitkäjänteisyyttä kirjoittaa hakemuksia ja ottaa vastaan niitä "et tullut valituksi"- viestejä. Olemalla oma-aloitteinen ja tekemällä työnsä hyvin, kunnioittaa työporukkaa ja itseään (H3, nainen)

Ehdottomasti siihen pitää olla se mielenkiinto (H6, nainen)

No sitä et sä niinku luotat ittees ja kyllä siihen tarvii se oma panos ja että sä oikeesti haluat. Et se on turha alottaa koulua jos sulla ei oo minäkään näköstä kiinnostusta. Oma sosiaalisuus ja mitenkä sä itte päästät ittes sisälle, että tämmösiä (H5, nainen)

Mun mielestä ittestä se on kiinni, miten se menee. Jos sua itteä vaan kiinnostaa. Mun mielestä työpaikalla on tosi erilaista kun siä koulus sitte, ei voi käyttäytyä töis niinku voisit käyttäytyä koulus esimerkiksi opettajaa kohtaan. Siellä pitää oikeasti olla aikuinen ja osata käyttäytyä sen mukaisesti. Hoitaa sulle annetut hommat ja tulla ihmisten kans toimeen, ettet oo ahdasmielinen (H4, mies)

Haastateltavat painottivat myöskin epämukavuuden sietämiskykyä, sitkeyttä ja omaa aktiivisuutta, palautteen vastaan ottamista sekä itseluottamusta. Yksi mieshaastateltava, jolla oli kokemusta useista työn hakemisista sekä haastatteluista, kertoi romanitaustaisen työnhakijan hankaluudesta päästä työelämään. Hän totesi, että romanitaustaisen tulee usein tehdä valtaväestöä kovemmin työtä, että voittaa työnantajan luottamuksen saadakseen työpaikan.

Selkärankaisuutta, mukavuusalueelta poistumista ettei heti luovuta, kaikkea niitä mitä muutenki tarvii elämässä. Pitää olla aktiivinen, monilla rakentuu koulun kautta suhteita että pääsee töihin. Mutta sitte jos on tilanteessa niinku mäki, ettei oo koulutusta, mutta kyllä sun pitää tehdä työtä ja ikään kuin "myydä itsesi" ja tuoda esille niin että työpaikka susta kiinnostuu. Pitää olla aktiivinen ja aktiivisempi ku se joka koulun kautta menee työelämään Ymmärrän sen, ku romani sanoo ettei niitä töitä saa, mutta kyllä niitä mun mielestä saa kun vain hakee. Se on itsestä kiinni (H1, mies)

Justiin että pystyy ottamaan huononkin palautteen vastaan, ja että se kasvattaa sua se palaute. Semmoista omatoimisuutta, että uskaltaa kysyä ja puhua ja mennä itte eteenpäin (H6, nainen)

Mahdollisia esteitä tai hidasteita tulevaisuudessa opiskella tai työllistyä omassa tilanteessaan haastateltavat havaitsivat joitain seikkoja. Muun muassa työkokemuksen vähäisyys tai sen puute nähdään varsin ristiriitaisena asiana, joka vaikeuttaa työnsaantia. Haastateltavat kokivat, että työkokemusta ei saa ilman työntekoa ja työkokemuksen puute taas vaikuttaa työpaikan saamiseen ja työnhakijoiden joukosta erottumiseen.

No se että nykyään joka paikkaan tarvitaan työkokemusta, eikä sitä työkokemusta saa kun ei saa töitä (H2, mies)

No työkokemus on lyhyt että se voi vaikuttaa työnsaantiin sieltä muiden hakijoiden seasta (H3, nainen)

Muina esteinä tai hidasteina vastaajat mainitsivat romanivaatetuksen ja sen, ettei tavoitellun ammatin koulutusta järjestetä tai kyseistä työtä ole oman paikkakunnan lähetyvillä. Myös ajokortin puute hankaloitti tilannetta. Näiden seikkojen ei kuitenkaan nähty olevan täysin esteenä opiskelulle tai työn teolle tulevaisuudessa, ja haastateltavat osasivatkin nimetä ratkaisuja näihin pulmiin.

Ei oo siinä estettä oikeastaan, että nytki pystyn harjoittelussa olla housut jalas. Että se vähä riippuu missä se paikka on (H5, nainen)

Juuri se että jos sitä päähaaveammattia miettii, niin täällä sille ei välttämättä oo mahdollisuuksia niin sen vuoksi oon valmis lähtemään muualle töihin (H1, mies)

No se ettei oo ajokorttia. Sen ku saan niin sitte se on vaan ittestä kiinni (H4, mies)

Yleisesti romaniväestöä koskevia koulutuksen tai työllistymisen esteitä tai hidasteita tulevaisuudessa haastateltavat toivat esille laajasti erilaisia. Monet mainitsivat romanivaatetuksen käyttämisen ja sen, että edelleen useat romaninuoret eivät jatka opintojaan toiselle asteelle peruskoulun jälkeen.

Seki riippuu siitä onko käynyt peruskoulun ja onko pohjaa että pääsee. Nykyään moni on käynyt vasta aikuisena peruskoulun ja siitä jatkanut sitten ylemmäs (H6, nainen)

Ei voida kulkea työvaatteissa tuolla ihmisten ilmoilla, ja isot hameet on työturvallisuusriski. Vaatetus rajoittaa sitä työllistymistä mitä voi tehdä ja mitä ei (H3, nainen)

Kodin ilmapiiriä, kasvatusta ja asenteita koulunkäyntiä tai työssä käymistä kohtaan pidettiin ratkaisevina tekijöinä. Vanhojen asenteiden muutosta toivottiin ja sitä aiotaan toteuttaa tulevaisuudessa esimerkiksi oman perheen kohdalla.

Vaatetus ja ne asenteet, että työssäkäyvää ja kouluttautunutta romania saatetaan pitää "ei-romanina". Vanhemmalla polvella nämä asenteet on lujassa mutta tulevaan sukupolveen voidaan vaikuttaa. Senki takia tahtoisin että omat lapseni pukeutuisivat valtaväestön tapaan isoina, koska se on vain vaatetta (H1, mies)

Kotikasvatus, että työn ja koulutuksen merkitys ei oo samaa kuin valtaväestöllä (H3, nainen)

Työelämässä ilmenevää rasismia haastateltavat kuvasivat suureksi haasteeksi, johon he näkivät työtä hakevan romanin voivan kuitenkin itse asenteellaan ja käytöksellään hieman pyrkiä vaikuttamaan.

No periaattees samat, että kyllä se on jokasella kellä on tää vaatetus niin.. ja se että rasistejaki on että se on toinen, ja yks suurimmista esteistä (H5, nainen)

Tottakai se sitte vähä tuntuu romanista, että ei meitä edes haluta työelämään. Mutta sitte taas seki on ittestä kiinni, että pitäis vaan mennä sinne työelämään ja näyttää, että kyllä meistäki on tähän. Meillä vaan on erilaiset mahdollisuudet. Vaatteista huolimatta se, miten sä esittäydyt ja annat sen ensivaikutelman, niin kyllähän se tekee paljon. Jos annat hyvän vaikutelman niin miksi ei otettaisi töihin (H4, mies)

Haastateltavat suhtautuivat itse työssä käyviin romaneihin kunnioituksella ja toivoivatkin, että heitä saataisiin enemmän esille ja olemaan esimerkkeinä muille romaneille.

Niiden jotka käy töissä tulis enemmän astua esille ja olla esimerkkeinä muille (H1, mies)

Romanien tukeminen peruskoulussa ja jatko-opintoihin ohjaamisessa. Tässä kohtaa haastateltavat toivat esiin erilaisia sosiaalisia ongelmia, joita romanilapsi voi peruskoulussa kohdata. Tiedon jakaminen ymmärrettävästi ja laajasti nähtiin tärkeänä etenkin jatko-opintoihin tukemisessa. Myös kaikenlainen tuki koulun puolelta nähtiin tarpeellisena romaninuoren tai -lapsen tasapainotellessa kodin ja koulun ilmapiirin välillä.

Mun mielestä vois enemmän just antaa niille enemmän tietoa, no ainaki pääkaupunkiseudulla on oikein semmosia seminaareja et ne kertoo romanilapsille, ettei oo vain sitä että ”mee tonne”. En tiedä kuinka täällä on mutta että enemmän infoa. Ja sitä että sä tuet sitä nuorta siinä mitä se haluaa tehdä (H5, nainen)

Monta kertaa romaneilla voi olla alempi ymmärrys asioista ja jos koulussa kerrotaan yhtä mutta kotona ollaan toista mieltä, niin se voi olla tosi voimakas se kodin ajatus siellä taustalla (H1, mies)

Erityisasemaa haastateltavat eivät nähneet koulussa tarpeellisiksi, jotta oppilas olisi koulussa samalla viivalla muiden kanssa ja ehkäistäisiin kiusaamista. Romanikulttuurin paremman tuntemisen oppilaitoksissa nähtiin tuovan helpotusta eri asioiden käsittelyyn koulun ja kodin välillä. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että koulun kautta romaninuorelle painotettaisiin opiskelun merkitystä.

Pitäs luoda sille oppilaalle sellainen olo että se on ihan yhtä arvokas kun muutki, tekemään sitä työtä ja saada sen ammatin (H6, nainen)

Jos luokassa on ainut romani niin ettei häntä kohdeltaisi mitenkään erityisemmin vaan niinku muiden kanssa. Ei luoda sellaista eriarvoisuutta vaikka näyttäisi vähän erilaiselta tai pukeutuisi eri tavalla. Romaneiden keskuudessa se (jatko-opintoihin ohjaaminen) tulis lähteä sieltä kotoa (H1, mies)

Puuttua koulukiusaamiseen varhaisessa vaiheessa, jos sen annetaan jatkua niin ei ketää silloin kiinnosta käydä koulua. Olis hyvä käydä ne tilanteet myös vanhempien kanssa läpi koska lapset peilaa sitä mitä kotona on niin siellä koulumaailmassa. Ohjaajat ja opettajat vois kunnioittaa kulttuuria ja ottaa ne seikat niinku vaatteet huomioon siinä koulunkäynnissä. Puhua koulunkäynnistä ja siitä kuinka tärkeää se on (H3, nainen)

Romanien tukeminen jatko-opinnoissa ja työharjoitteluissa. Haastateltavat näkivät useita vaihtoehtoisia tapoja vaikuttaa nuoren koulunkäyntiin positiivisesti. Eri-tyisesti pinnalle nousivat oppilaitosten työntekijöiden roolit ja vaikuttamismahdollisuudet tukea opiskelevaa romania.

No se että niitä työharjoittelupaikkojen saamisessa se, että opettaja tulis mukaan, ettei tarvi olla yksin siinä (H6, nainen)

Enemmän opettaja- oppilasaikaa, meillä oli ainakin niin että hyvä kun opettajia näki koulus. Vois etukäteen vaikka ottaa selvää, mitkä paikat ottaa harjoittelijoita. Jos monta kertaa tyrmätään, niin siinä loppuu sitten jo mielenkiinto (H2, mies)

Haastateltavat nimesivät lopulta monia eri keinoja, jolla nuoren koulunkäyntiä tai työharjoitteluita voisi oleellisesti helpottaa. Näiden nähtiin vaikuttavan opintojen sujuvuuteen, niiden loppuun viemiseen sekä ammatin tärkeyden ymmärtämiseen. Kun nuori tietää saavansa apua matalalla kynnyksellä sekä se, että nuoren valintojen seurauksista (kuten poissaoloista) tuodaan seuraukset tietoon totuudenmukaisesti.

Puuttua poissaoloihin ja painottaa sitä ammatin tärkeyttä pitemmän päälle, opettaja voisi kertoa mitä siitä seuraa jos jää koulusta pois. Taisaisiin väliajoin juttelut kuraattorin tai opinto-ohjaajan kans yleisestä hyvinvoinnista ja opiskelusta, pahasta olostas koska harvoin nuori menee vapaaehtoisesti puhumaan että meinaa syrjäytyä. Vaikka olis sellaset kontrollikäynnit opiskelijoille käydä juttelemas asioistaan. Kysyä (Työharjoittelussa) harjoittelijalta kulttuuritapoja mitä osata ottaa huomioon, että oppilas saisi itte kertoa mitä voi tai mitä ei voi tehdä ja miksi. Ettei luulla että opiskelija on vaan laiska (H3, nainen)

Mutta jos joku näkee että sen nuoren ote opiskelusta alkaa lipsumaan niin ehkä olis hyvä jos siellä oppilaitoksissaki olis tällainen, joka vähän seuraa ja ottais kiinni asioista. Että pitäiskö nuoren vaihtaa alaa ja tuoda ne faktat pöydälle, että jos sä lopetat koulun ja lähdet tuohon suuntaan, niin et sä pärjää elämässä. Vaikka ollaan vuodessa 2017, niin siellä työelämässä on lujassa ne ennakkoluulot mutta omalla käytöksellä nuori varmasti pärjää (työ)harjoittelussa (H1, mies)

Romanien tukeminen työn hakemisessa ja työllisyyspalveluissa. Haastateltavat nostivat vahvasti esiin yksilöohjauksen ja -valmennuksen. Yksilöllisesti ohjaavat

työntekijät koettiin helposti lähestyttäviksi ja heillä koettiin olevan laajempi asiakkaan tilanteen tuntemus, jolloin apua ja tukea koettiin saavan matalalla kynnyksellä. Myös tiedon jakaminen työpaikoista ja erinäisistä koulutusmahdollisuuksista nähtiin tärkeiksi keinoiksi. Haastateltavat toivoivat työntekijöiltä ja viranomaisilta yksilöllistä kohtaamista mutta tasa-arvoista kohtelua työnhakijana.

Enemmän sitä yksilövalmennusta, jolle voi sanoa mistä tykkää ja mitä ei ehdottomasti halua. Apua työnhakuun kyllä saa (H3, nainen)

No enemmän että siinä olis joku tukipilari jonka kans kattoo yhdes ja just se infoominen. Tehä oikein niitä semmosia infotilaisuuksia, mitä on nähny tuola pääkaupunkiseudulla mitkä on oikein romaneille tarkoitettuja (H5, nainen)

No ei täällä (työpaja) ainakaan huomaa että olis pistetty romanit eri ryhmään, hyvin täällä kaikki silti toimii ja kaikki on tasa-arvoisia ja tehdään kaikkia hommia. Ja apua saa ku pyytää vaan (H4, mies)

Justiin se että ottaa huomioon vaatetukset ja tämmöset. Ettei voi vaan vaatia että "hae sinne ja tänne". Ja ottaa sen työttömän omakin halu huomioon (H6, nainen)

Myös jo kouluttautuneiden ja työssä käyvien romaneiden näkyväksi tekeminen malliesimerkkeinä muille nähtiin erinomaiseksi keinoksi. Tämän nähtiin vaikuttavan muihin romaneihin positiivisella tavalla, kuten esimerkiksi opiskeluidentiteetin kehitymisessä. Erityisesti nuorten työpajan romanitaustaiset työntekijät koettiin pelkästään positiivisena asiana, ja tämän suuntauksen toivottiin jatkuvan tulevaisuudessa.

Olis hyvä nostaa esille niitä semmoisia (romaneja) jotka opiskelee ja pääsee työelämään, ja niiden kautta tuoda sellaista näkökulmaa. Vähän niinku tämmöisen kouluttautuneen romanin esimerkin kautta. se on hyvä että on romanitaustaisia työpajaohjaajia ja työvalmentajia koska se jo luo sellaista ilmapiiriä että työnteko ja opiskelu on kaikille romaneille mahdollista, ja kaupungin suhtautuminen ja mahdollisuuden antaminen tähän on hyvä juttu. Tällaiset työpajat ja niiden toiminnat on hyviä, jos se nuori itse haluaa mutta tää on semmosta tekohengitystä silloin jos se nuori ei itse halua työllistyä ja jossain vaiheessa kuitenkin pitäis antaa nuoren päättää itse (H1, mies)

7.6 Kehittämiskohtia ja ehdotuksia

Kehittämiskohteina haastateltavat mainitsivat muun muassa työttömän romanin paremman yksilöllisen kohtaamisen ja romanikulttuurin sekä sen erityispiirteiden tuntemisen ja huomioon ottamisen eri tilanteissa.

No ei muuta ku se että siellä aktivoinvisuunnitelman teos muistais sen että romaneilla on eri oltavat ettei se oo aina helppoa. Mulleki sanottiin että muuta vaikka Tampereelle töihin mut mä sanoin ettei se oo niin yksinkertasta ku en mä saa muuttaa sinne. Kulttuurin tuntemusta pitäis olla enemmän (H2, mies)

No se työkkäri vois ottaa enemmän huomioon sen ihmisen, koska siinä tulee justiin tää että pökätään ihminen johonkin ja se lopettaa sen. Että kun tämmösiä mahdollisuuksia (harjoitteluita) on (H6, nainen)

Lisäksi taloudelliset kannustinloukut nähtiin ongelmallisena silloin, kun työtön haluaisi eteenpäin esimerkiksi opiskelemalla. Työelämään eri aloille haluttiin päästä tutustumaan nykyistä laajemmin, esimerkiksi eripituisille jaksoille. Opiskelua miettiessä yksi naishaastateltava nosti esiin nykyiset, alhaiset opintoetuedet, ja pohti sen rinnalle otettavan opintolainan nostamisen olevan huono asia. Hän perusteli tätä nykypäivän työelämän epävarmuudella saada opintojen päättyessä työtä, jolla maksaa opintolaina pois.

Ottaa ihmiset yksilöinä ja ymmärtää ettei kaikki sovellu kaikkeen. Olis hyvä jos eri yrityksiin pääsis tutustumaan siihen työhön vaikka jollekkin jaksolle. Romanikulttuurista vois puhua muutenki julkisesti enemmän. Työttömyystuloja saisi alentaa ja nostaa asumistukia ja opintorahaa. Ihmiset ei halua nuorena velkaantua heti nuorena opiskelijana ku työnsaannista ei oo varmuutta. Oon itsekin ollu työttömänä puhtaasti sen takia että työttömyystuet on paremmat ku opiskelutuet (H3, nainen)

Romaniväestön huomioon ottaminen työllisyyspalveluiden kehittämisessä.

Tässä nähtiin oleellisena asiana romaneiden osallistaminen, kuuleminen ja mukaan ottaminen. Yhtäältä korostettiin tasa-arvoista suhtautumista asiakkaina oleviin romaneihin, eli erityiskohtelua ei pidetty toivottavana. Kuitenkin kulttuurin tunteminen ja sen erityispiirteiden huomioiminen yksilön tilanteessa ja vaihtoehtoisissa pidettiin tärkeänä romaniasiakkaan eteenpäin tukemisessa.

Olisi hyvä tietää romaniasiakkaan siitä kulttuurista jotain asioita mitä pitäis ottaa huomioon, paras olisi jos siinä työntekijänä olisi romanitaitainen tai niistä asioita tietävä. Olis myös helpompi kohdata romani-asiakas kun vähän jo tietää. Ja käyttää niitä opiskeleita romaneita vähän niin kuin ”valistajina” muillekin romaneille (H1, mies)

Lisäksi asenneilmapiirin muutosta kysymällä romanien toiveita ja tavoitteita esitettiin oleellisena asiana kehittämistoimenpiteeksi. Haastateltavat toivat tässä kohtaa esiin myös valtaväestön ja romaniväestön välisen kuilun kaventamista ottamalla selvää paikallisten romaneiden mielipiteitä, ja toiveita suoraan heiltä kysymällä ja heitä kuulemalla.

No just silleen että kyseltäis monelta että mitä haluaa ja mistä ollaan kiinnostuneita (H5, nainen)

Kysyä romaneilta itteltä näistä asioista ja asennemuutosta puolin ja toisin (H3, nainen)

Jotenki niinku vaikea aatella näitä, kun ihmisiä tässä mekin ollaan eikä tarvi mitään erityistä. On totta että jotku vois vähän tarvitakin jotakin mutten tiä mitä se vois olla. Niille jotka ei halua työllistyä, niin karenssi päälle ja pitäis tehdä selväksi että maailma ei pyöri niiden maailman ympärillä, että niiden on pakko tehdä jotaki niinku jos ei vaikka oman äitinsä tai naisensa vuoksi niin oman ittensä takia. Ei tuu ruoka pöytään jos ei tuo sitä ruokaa siihen pöytään (H4, mies)

Kysyä ja keskustella romaneiden kans (H6, nainen)

Haastateltavat toivat selkeästi esiin avoimen keskustelun olevan erinomainen väylä tiedon vaihtamiseksi romaneiden ja valtaväestön kesken. Vastaajat näkivät romanikulttuurin paremman tuntemisen helpottavan toivottua asenneilmapiirin muutosta, ja tätä kautta romaneiden aseman kohentumista yhteiskunnassa. Laajempi tiedottaminen romaniväestön asioista voisi syrjäyttää valtaväestöstä kumpuavat ennakkoluulot ja – odotukset, ja näin ollen helpottaa romaniväestön eteenpäin pääsemistä kouluissa ja työelämässä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimustulosten pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä ja yhteenvedoa tutkimustuloksista. Peilaan näitä teoreettiseen viitekehykseen, aikaisempien tutkimuksien sekä omien havaintojeni kesken. Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa kurikkalaisten työttömien romanien työllistymisen ja kouluttautumisen haastekohtia, heidän tämän hetkisiä tilanteitaan työllistymisen suhteen sekä kokemuksia ja näkemyksiä nykyisistä työllisyyspalveluista ja niiden kehittämiskohdista. Tutkimuskysymyksinä olivat siis 1. Millaisia merkityksiä romaniasiakas näkee kulttuurillaan olevan omaan työllistymiseensä ja kouluttautumiseensa? 2. Millaisia kokemuksia romaniasiakkaalla on kouluttautumisesta ja työllistymisestä? Tutkimukseen osallistui yhteensä kuusi haastateltavaa työtöntä tai työllisyyspalveluiden piirissä tällä hetkellä olevaa romania.

Toisen asteen opinnot. Yllättävänä havaintona taustatietojen keruussa oli peruskoulun jälkeisen jatko-opintojen puute. Vaikka jokainen haastateltava oli hakenut yläkoulun jälkeen jatko-opintoihin, vain kahdella heistä oli ammattiopinnot suoritettuna ja he olivat valmistuneet ajallaan. Suomen Opetushallituksen (16.3.2016) mukaan romanit ovat nykyisin entistä koulutusmyönteisempiä ja heidän koulutustasonsa on kohonnut huomattavasti, mutta edelleen on olemassa nuoria joiden opinnot päättyvät peruskouluun, tai toisen asteen opinnot keskeytyvät. Kolmella tämän tutkimuksen haastateltavista opinnot olivat jääneet kesken ja yksi ei ollut onnistunut pääsemään minnekään oppilaitokseen kouluttautumaan.

Kuitenkin kaikki haastateltavat pitivät opiskelua arvokkaana ja tavoiteltavana asiana, ja myös opiskelunsa keskeyttäneiden vakaana aikomuksena oli suorittaa opinnot vielä loppuun tai hakeutua muuhun, mieluaisalle alalle. Ymmärrys ammatin tarpeellisuudesta yhdisti kaikkia haastateltavia, ja se osattiin yhdistää työelämään pääsemisen vaatimuksena. Oma jälkikasvu selkeästi lisäsi haastateltavilla ymmärrystä perheen elannon ja talouden vastuunkannosta sekä esimerkin näyttämisestä omille jälkeläisille. Yksi mieshaastateltava toikin esille, että haluaa helpottaa omien lastensa tietä kohti itsenäistä pärjäämistä elämässä omalla esimerkillään. Tämä on-

kin suoraan yhteydessä aiempaan viittaukseen teoriaosuudessa (Rajala & Blomerus 2016, 7) jossa todettiin romaneiden kiinnostuvan ja hakeutuvan koulutuksiin sekä ammattiopintoihin usein vasta aikuisiässä.

Romanikulttuurin merkitys. Haastateltavat kuvasivat romanikulttuurin merkitsevän heille itselleen pääosin suvun vanhempien jäsenten kunnioittamista kaikissa tilanteissa, tiivistä yhteyttä perheeseen ja sukuun sekä läheisensä välittämistä. Tämä kuvastaakin Ronkaisen (2014, 5) pro gradu- tutkielmassaan toteamaansa päätelmää romanien vahvasta ryhmäidentiteetistä, joka ilmenee kiinteinä perhesuhteina, ja tähän yhteisöön tukeudutaan vaikeissa tilanteissa. Osa haastateltavista kertoi kasvaneensa kahden kulttuurin perheessä, jossa toinen vanhemmista oli valtaväestön jäsen ja toinen romani. Ronkaisen (2014, 5) tutkielman mukaan romaneilla on myös vahva kaksoisidentiteetti, eli he tuntevat olevansa sekä suomalaisia että romaneja. Tämä näkyikin tutkimuksessani näiden haastateltavien kahden kulttuurin välisenä tasapainoiluna, esimerkiksi sopivien arvojen valitsemisena kummankin vanhemman suvusta.

Romanimiehen ja -naisen opiskelu ja työn tekeminen. Lähes kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että sekä romanimies että romaninainen voivat tehdä periaatteessa mitä töitä tai opiskella mihin ammattiin tahansa. Tämän nähtiin olevan yksilön oma valinta. Toisaalta romaninaisen käyttämän hameen nähtiin tuovan konkreettisia esteitä jossain ammateissa toimimiselle, mutta sen ei nähty estävän kaikkea työntekoa vaan naisen katsottiin voivan soveltaa. Myös Rajala ja Blomerus (2016, 29–31) toivat esiin varhaisen aikuistumisen tuovan mukanaan erilaisia velvoitteita romaninuorta kohtaan, kuten esimerkiksi romanasuun pukeutumisen. Lähes kaikki haastateltavat tunnistivat romanasujen tuomat vaikeudet päästä ja toimia työelämässä. Yksi mieshaastateltava näki romaninaisen ison hameen olevan suorassa yhteydessä naisten heikkoon asemaan työmarkkinoilla, ja piti asua jopa turhana. Osa haastateltavista toivoikin, että kyseisiä vaatteita ei itse tarvitsisi käyttää, tai ettivät omat lapset pukeutuisi niihin tulevaisuudessa lainkaan.

Omien romaniyhteisöjen suhtautuminen koulutukseen ja työntekoon. Tähän kohtaan haastateltavat antoivat pääosin myönteisiä kokemuksia, ja kaikki toivat esiin oman perheen ja lähisuvun kannustuksen ja myönteisen suhtautumisen opis-

keleviin sekä työtä tekeviin romaneihin. Rajalan ja Blomeruksen (2016, 7–9) mukaan romaniväestön koulutuksen tilanne on viimeisten vuosikymmenten aikana parantunut huomattavasti, ja usein nuoren opiskeluvalintoihin vaikuttavatkin kotitausta, kodin kulttuuripääoma sekä vanhempien oma koulutustaso. Osalla haastateltavista oli kokemusta oman vanhemman työssä käymisestä tai myös heidän työtömyydestään. Kannustuksesta ja vanhemman työskentelyn esimerkistä huolimatta osa haastateltavista oli päättänyt keskeyttämään opinnot, joten tämäkin tukee vastaajien näkemystä siitä, että opiskelu ja työllistyminen ovat pitkälti yksilön omia valintoja.

Romaniväestön yleinen arvostus opiskelua ja työntekoa kohtaan. Haastateltavien näkemykset tähän olivat osin ristiriitaisia, sillä siinä he useasti peilasivat oman perhepiirin ja muun romaniväestön yleistä suhtautumista kyseisiin asioihin. Osa havaitsi koko romaniväestöllä myönteistä kehitystä opiskelua ja työntekoa kohtaan, kun taas osa toi esiin erilaisten vanhanaikaisten ja negatiivisten asenteiden kulkevan edelleen sukupolvien ketjuissa. Tuloksissa nostettiin esiin etenkin vanhempien välinpitämätön tai jopa negatiivinen suhtautuminen jälkipolvien koulunkäyntiin, joka oli omiaan vaikuttamaan lapsen tai nuoren opiskeluhaluihin. Tätä tukee myös Rajalan ja Blomeruksen (2016, 29–30) näkemykset, joiden mukaan kodeissa tunnustettu koulunkäynnin tärkeys on yhteydessä lapsen kiinnostukseen jatkaa opintojaan. Osa haastateltavista näki tämän myös romani-identiteettikysymyksenä: nuorta ei välttämättä enää jossain suvuissa nähdä ”aitona” romanina, mikäli valitsee valtaväestön ”tavat” eli jatkaa opiskeluaan tai työllistyy.

Perheen ja suvun tuki opiskelevalle romanille nähtiin haastateltavien vastauksien mukaan tärkeänä asiana. Varsinkin vanhempien asenne, kannustus ja rohkaiseminen nähtiin olevan erittäin toivottavaa. Lisäksi painotettiin myös vanhojen asenteiden, kuten esimerkiksi koulunkäynnin merkityksettömyyden muutosta. Kuviossa 2 on kuvattu ne perheen ja suvun tuen muodot, joita haastateltavat pitivät merkityksellisinä. Niissä korostuivat konkreettisen avun ja tuen lisäksi henkinen tuki, suvun ja perheen hyväksyntä opiskelevan nuoren elämänvalinnoille sekä rohkaisu ja kannustus opintojen kaikissa vaiheissa. Tätä tukee Opetushallituksen (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2008) kokoama esite, jossa todetaan romaneille olevan erittäin tärkeää tuntea olevansa arvostettu ja hyväksytty yhteisössään.

Kuvio 2. Opiskelevalle nuorelle tärkeät tukimuodot perheen ja suvun taholta

Oma suhtautuminen kouluttautumiseen ja työntekoon oli haastateltavilla positiivinen. Kuten Rintamäki (2016, 32) sekä Juuti ja Salmi (2014, 71) toteavat työn tekemisellä olevan monenlaisia merkityksiä yksilön elämässä, myös haastateltavat tunnistivat opiskelun ja työnteon merkityksiä osana omaa elämää, kuten esimerkiksi taloudellinen pärjääminen ja arkeen rakentuvat rutiinit. Tavoitteena useammalla haastateltavalla on pyrkiä tulevaisuudessa edelleen joko kouluun tai työelämään.

Arkielämää ja vapaa-ajan viettoaan haastateltavat kuvasivat tasapainoiluna perheen ja suvun sekä arjen askareiden ja rutiinien välillä. Arkea rytmittivät usein erilaiset työllisyyspalveluiden toiminta kuten työkokeilu ja työpaja-työskentely. Vapaa-ajalla moni vietti aikaa perheen ja suvun kanssa sekä harrastuksissa. Naisten vastauksissa korostui lisäksi kodin ja lastenhoito, kuten Törmä, Tuokkola ja Hurtig (2013, 29) raportissaankin toivat esiin romaninaisen rooliin sisältyvistä tehtävistä perheessä. Toiveina omaan arkeen moni halusi löytää itselleen sopivan työn tai ammattialan, jota opiskella.

Työelämä ja koulutus. Jatko-opintojen päättymiseen romanioppilailla voivat Rajalan ja Blomeruksen (2016, 29–35) mukaan johtaa monet asiat. Osalla haastateltavista oli toisen asteen opinnot päättynyt muun muassa motivaation puutteen, vam-

man tai opiskelupaikan ja kodin välimatkan vuoksi. Haastateltavat kertoivat saaneensa runsaasti tukea hakeutuessaan jatko-opintoihin peruskoulun jälkeen, ja he painottivat perheen tuen lisäksi saaneensa kannustusta myös opettajilta ja oppilaitosten työntekijöiltä muun muassa ammattialoihin tutustumisen kautta. Kuten Junkala ja Tawah (2009, 30, 57) toivatkin esiin, ovat romanioppilaiden kohdalla opinto-ohjaukselliset keinot ja ajoissa tiedottaminen suuri vaikuttamismahdollisuus heidän opintojensa jatkuvuuteen.

Työn hakemisesta ja työnteosta haastateltavilla oli kertynyt erilaisia kokemuksia. Palkkatöiden hakemisen lisäksi kokemuksia oli erilaisten palkkatuki- ja työkokeilu- paikkojen hakemisesta väylänä työelämään. Tätä tukee Syrjän (2008, 49–50) tutkimus, jonka mukaan romaneilla ammatillisen työn puuttuminen on usein työllistymisen esteenä, jolloin he hakeutuvat usein työhallinnon tarjoamiin työharjoitteluihin ja -kokeiluihin. Haastateltavat totesivat romanivaatetuksen ja työnantajien ennakkoluulojen ja syrjinnän tuovan haasteita jo työn hakemisen vaiheessa.

Kokemuksia työelämästä haastateltavilla oli lopulta niukasti. Palkkatyön kokemukset rajoittuivat pätkä- tai kesätöihin ja muita kokemuksia saatiin työhallinnollisten työelämäjaksojen kautta. Näitä työelämään johtavia väyliä haastateltavat kertoivat käyttäneensä paljon. Myös Syrjä (2008, 49–50) toteaa tämän tutkimuksessaan, eli romanien työllistymisen esteenä on usein myös vähäinen työkokemus ja pätkätyösuhteet. Esteitä joissain töissä toimimiselle ei nähty joitakin haastateltavien omia, henkilökohtaisia rajoitteita lukuun ottamatta. Työhön pääseminen nähtiin pääosin tavoiteltavana asiana ja erilaisia töitä ollaan valmiita kokeilemaan ja niissä käymisessä soveltamaan vaatetuksen osalta.

Työn ja koulutuksen puutteiden vaikutuksia elämään haastateltavilla olivat taloudellisen toimeen tulemisen hankaluudet ja etuuksien hakemisen tuomat byrokratiaongelmat. Myös Nordberg (2010, 261–263) viittasi teoriaosuudessa osaltaan tähän, sillä romanien vaikeudet päästä työelämään ovat olleet omiaan vahvistamaan heidän työttömän asemaansa, joka on taas lisännyt väestön tasolla tarvetta julkiseen sosiaaliturvaan. Lisäksi arjen rytmien epäsäännöllisyys ja epävarmuus tulevaisuudesta vaikuttivat myös haastateltavien mukaan heidän elämäänsä.

Työllisyyspalveluiden kokemukset. Haastateltavat olivat läpikäyneet monenlaisia työllisyyden ja kouluttautumisen tukemisen palveluita. Näiden palveluiden riittävyys koettiin pääosin hyviksi ja tarpeellisiksi, vaikkakin jotkut niistä koettiin omalla kohdalla turhina. Kunnon paja -työpaja nostettiin esiin hyvänä paikkana oppia uutta, saada apua ja tukea sekä miettiä tulevaisuuden suuntia. Kuten Kallionalusta ja Paulasaari (2013, 15) ovatkin raportissaan tuoneet aiemmin esiin, on kurikassa nähty tarpeellisena vastata alueen romanien työttömyyteen erilaisten työllistymistä tukevien hankkeiden avulla. Nämä hankkeet ovat selkeästi lisänneet keinoja vaikuttaa romanien työttömyyteen, ja haastateltavat toivatkin esiin, että monenlaista apua ja tukea on työllistymiseen ja kouluttautumiseen on kurikassa saatavissa.

Tulevaisuuden näkymissä haastateltavat kuvasivat toiveitaan sopivan työpaikan tai ammattialan löytämiseen. Kuten Junkala ja Tawah (2009, 30, 57) aiemmin ovat todenneetkin, romanit kaipaavat usein, että saisivat jatko-opintoihin liittyvää neuvontaa enemmän ja erityisesti rohkaisua hakeutua myös niille aloille, joita romanit eivät perinteisesti valitse. Osa ei osannut mainita itselleen sopivaa alaa tai tutussa ammattialassa haluttiin pysyä, ja osalla asia oli päinvastoin. Lähes kaikilla haastateltavilla oli valmiuksia lähteä työskentelemään työn löydyttyä myös Kurikan ulkopuolelle.

Työllistymiseen, työn tekemiseen ja opiskeluun tarvittavia ominaisuuksia haastateltavat kuvasivat laajasti. Näiden nähtiin olevan yhteydessä toisiinsa ja kaikkia ominaisuuksia nähtiin tarvittavan kaikilla osa-alueilla. Kuviossa 3 esitellään näitä ominaisuuksia, joita haastateltavat toivat ilmi. Erityisesti vastaajat painottivat yksilön omaa roolia opinnoissa menestymisessä, työn saamisessa ja työn teossa. Näitä olivat muun muassa yksilön oma motivaatio, aito halu opiskella ja työllistyä, sekä oikeanlainen asenne. Lisäksi tunnollisuus, muiden kunnioittaminen ja oma-aloitteisuus olivat avain asemassa näihin tavoitteisiin pääsemisessä.

Kuvio 3. Haastateltavien listaamat tarvittavat ominaisuudet

Mahdollisiksi esteiksi tai hidasteiksi omalla kohdallaan opiskella tai työllistyä haluumalleen alalle haastateltavat nimesivät työkokemuksen vähäisyyden, romanivaateuksen tai pitkät välimatkat oppilaitoksiin. Koko romaniväestöä koskevia mahdollisia esteitä tai hidasteita opiskelua ja työllistymistä koskien he havaitsivat kodin negatiivisen asenneilmapiirin koulunkäyntiä kohtaan. Opintojen päättäminen peruskouluun, työelämässä kohdattavan rasismien ja ennakkoluulojen romaneista sekä kulttuurin sisäiset vanhat ajatusmallit kuten koulunkäynnin merkityksettömyys olivat niin ikään nuoremman sukupolven opintoihin vaikuttavia asioita. Myös Rajala ja Blomérus (2016, 29–36) sekä Nordberg (2010, 264) toivat ilmi samojen tekijöiden yhteyksiä työllistymiseen ja opiskeluun aiemmin tutkimuksen teoriaosuudessa. Nämä vanhat, kielteiset ennakoasenteet koskien työssä käyntiä tai opiskelua ovat muuttumassa positiivisempaan suuntaan vähitellen ajan kuluessa.

Romanien kohdalla erilaisiksi tukikeinoiksi jo peruskouluvaiheessa ja jatko-opintoihin ohjaamisessa haastateltavat valitsivat romanilasten tasa-arvoisen kohtelun ja sitä kautta kiusaamisen ehkäisemisen, koulun vahvan tuen romanilapsen asioissa, kuten opintojen merkityksen painottamisessa ja tiedottamisen ajoissa ja riittävästi jatko-opintomahdollisuuksista. Tämä on vahvasti yhteyksissä Stenrothin (2012, 32)

oman opinnäytetutkimuksen kanssa, sillä hän toteaaakin, että ajoissa tiedottalla jatko-opintovaihtoehtoista romaninuori voisi mielessään luoda itselleen ammatti-identiteettiä ja opintojen jatkaminen olisi näin luonnikkaampaa.

Romanien tukemisen keinoiksi jatko-opinnoissa ja työharjoitteluissa haastateltavat nimesivät poissaoloihin puuttumisen, säännölliset opettajan, koulukuraattorin tai muiden opinnoissa auttavien oppilaitosten työntekijöiden tapaamiset, koulun varhaisen puuttumisen oppilaan opintojen lipsumiseen sekä opettajien konkreettisen avun ja ohjauksen opintojen eri vaiheissa. Työharjoittelujen kohdalla olisi tärkeää tiedottaa harjoittelupaikkoja romanikulttuurista turhien väärinymmärrysten välttämiseksi.

Erilaisia tukemisen keinoja työn hakemisessa ja työllisyyspalveluissa oleville romaneille haastateltavat nostivat vahvimmin esiin yksilöohjauksen, yksilöllisen valmennuksen ja sitä kautta työttömän romanin tilanteen kokonaisvaltaisen huomioimisen. Toiveena viranomaisasioinnissa on yksilöllinen kohtaaminen ja tasa-arvoinen kohtelu. Haastateltavat kokivat, että monenlaista apua ja tukea on työnhakuun palveluiden piirissä saatavissa. *Romanien työllistyminen tutkimuksellisenä haasteena-* tutkimuksen (Syrjä 2008, 49–50) mukaan pieni osa romaneista ovat tehostettujen työllisyyspalveluiden piirissä, vaikka kyseisiä, yksilöllistä sekä kulttuurin erityispiirteitä huomioivaa palvelua tulisi tarjota entistä laajemmin. Lisäksi erityisenä tukemisen keinona haastateltavat esittivät jo kouluttautuneiden, romanitaustaisten työllistymisen tukihenkilöiden esiin nostamista malliesimerkeiksi muille romaneille. Tästä oli Rajalan ja Blomeruksen (2016, 10) sekä sosiaali- ja terveysministeriön (2014, 5, 91) mukaan positiivisia kokemuksia myös eri paikkakuntien työllistymisen tukemisen hankkeissa, jossa romanitaustaisia henkilöitä palkattiin hankkeisiin, virastoihin ja TE-palveluihin tiedottajina työllisyyspalveluiden kehittämisen tueksi. Nämä henkilöt ovat avainasemassa helpottamaan työttömien romaneiden tietä kohti työelämää, sillä he tiedottivat myös romanikulttuurin erityispiirteistä. Tämän toiminnan hyödyllisyyden myös oman tutkimuksen haastateltavat nostivat useissa kohdissa vahvasti esiin.

Kehittämisen kohteet. Kehittämiskohteiksi nykyisissä työllisyyspalveluissa haastateltavat esittivät työttömien romaneiden paremman yksilöllisen kohtaamisen, kulttuurin erityispiirteiden tuntemisen ja näiden huomioimisen työllisyyspalveluissa. Osa haastateltavista toi esiin myös nykyisten etuuksien kannustinloukkujen passivoivan,

kun työttömänä oleminen nähtiin taloudellisesti kannattavampana kuin opiskeleminen nykyisten opintoetuuksien avulla. He esittivät yleisenä toiveena tulevaisuudessa, että opintoetuuksia nostettaisiin kouluttautumisen helpottamiseksi.

Työllisyyspalveluiden kehittämisessä romaniväestöä voitaisiin ottaa paremmin huomioon heiltä kysymällä, kuulemalla ja osallistamisella. Romaniväestön ja valtaväestön välistä kuilua tulisi kaventaa ottamalla kontaktia romaneihin ja kartoittamalla laajasti heidän tavoitteitaan, toiveitaan ja tietojaan osana palveluiden kehittämistä. Haastateltavat painottivat kehittämiskohdissa edelleen kuitenkin tasa-arvoisen kohtelun tärkeyttä palveluissa, ja perustelivat että työttömällä romanilla on samat työnhakijan oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin, eikä erityiskohtelulle muutoin nähty tarvetta. Näitä kehittämisideoita tukee Kurikassa aikaisemmin toteutetun SOS-osa-hankkeen (Kallionalusta & Paulasaari 2013, 15) kautta hyödynnetyt silloisen romanien kehittämistiimin parannusehdotukset, eli kokemusta romanien osallistamisesta osana palvelujen kehittämistä on jo ollut. Vaikka kokemukset romanien osallistamisesta saattavat olla vaihtelevia, näkisin nuoren sukupolven romaneiden kohdalla olevan paljon erilaisia mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä heidän kanssaan, ja osallistaminen palveluiden kehittämiseksi varmasti tulee helpottumaan tulevaisuudessa. Tämä tosin vaatii varmasti jatkuvaa, intensiivistä työtä romaneiden parissa ja avoimessa yhteydessä olemista heihin.

Romanikulttuurin merkityksiä suhteessa haastateltavien romanien tilanteisiin tarkasteltaessa vastaajat toivat ilmi monia kulttuurisia syitä, jotka voivat vaikuttaa työttömän romanin työllistymiseen. Esimerkiksi romanivaatetus, tavat, velvollisuudet, kodin kasvatus ja asenneilmapiiri voivat selkeästi olla taustalla vaikuttamassa romaninuoren opiskeluaikomuksiin. Kuitenkin tämän tutkimuksen kohderyhmän tilanteesta selviää, että heidän työttömyyteensä ovat osaksi ensisijaisesti vaikuttaneet heidän omat, henkilökohtaiset valintansa, kuten opintojen keskeyttäminen tai romanihameeseen pukeutuminen. Romanihameen käyttö on perusteltua kulttuurisista syistä, mutta sen käytön valitseminen on vapaaehtoista, joskin sitovaa. Tämän tutkimuksen osallistujanaiset tunsivat katumusta päätöksestään ison hameen käyttöön ottamisesta, mutta olivat silti koettaneet päästä työelämään ja olivat valmiita työskentelemään hameessa tai vaihtoehtoisesti työasussa muiden romanien näke-

mättä. Näkisin siis, että romaninaiset hameesta, tai miehet suorista housuista huolimatta haluavat työllistyä ja näin ollen en havaitse romanikulttuurin toteuttamisen olevan työttömyyden perimmäinen seuraus. Jatko-opintojen jatkaminen tai keskeyttäminen on myös ollut haastateltavilla oma valinta, sillä kaikki kohderyhmän osallistujista olivat saaneet pääosin positiivista ja määrätietoista kannustamista perheiltään jatkaa opintoja peruskoulun jälkeen. Lisäksi suurin osa heistä oli päässyt jatko-opintoihin peruskoulun päätyttyä. Syitä keskeyttämiselle olivat muun muassa loukkaantuminen, toisen alan töiden valitseminen ja koulutuksen siirtyminen toiselle paikkakunnalle. Yhdellä syy työttömyyteen oli kielteisen opiskelupaikkapäätöksen takia ammatin puute. Nämä syyt ovat varmasti perusteltuja, mutta eivät välttämättä yhteydessä suoraan romanikulttuuriin. Ammatin lukeneilla haastateltavilla työttömyyden syyt saattoivat heidän mukaansa olla työkokemuksen vähäisyys tai sen puute. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastauksena näkisin, että haastateltavat havaitsivat romanikulttuurin merkityksiä omaan työllistymiseensä tai kouluttautumiseensa varsin vähäisesti.

Tutkimukseen osallistuneilla romaneilla oli varsin erilaisia kokemuksia opiskelusta ja työllistymisestä. Lähes kaikki haastateltavat olivat päässeet peruskoulun jälkeen lähestulkoon mieluisille ammattialoille opiskelemaan, mutta opintojen keskeytykseen oli päädytty hyvin eri vaiheissa opintoja. Kuitenkin osa oli valmistunut myös ajallaan ja saanut oman alan työkokemusta. Työtä haastateltavat olivat kaikesta huolimatta pyrkineet hakemaan, ja uusille aloille oli pyritty päästä opiskelemaan. Pääosin haastateltavilla oli myönteisiä kokemuksia peruskoulusta, jatko-opintoihin ohjaamisesta sekä toisen asteen opinnoista, ja he kokivat saaneensa niissä tarvittavan avun ja tuen itselleen. Työllistymisestä ja työn hakemisesta kokemukset vaihtelivat onnistuneesta työn saannista työnantajien ennakkoluulojen vuoksi työn saamisen vaikeuteen. Osalla työnhaku saattoi päättyä jo puhelinkeskusteluun työnantajien kanssa, ja ennakkoluulojen sekä ammatin ja työkokemuksen puute nähtiin vaikeuttavan lopulta hyvin paljon haastateltavien työllistymistä. Loppupäätelmänä näkisin siis haastateltavien saaneen pääosin positiivisia kokemuksia koulun käynnistä ja opiskelusta. Työllistymisestä ja työllistymisen yrittämisestä kokemukset taas vaihtelivat positiivisten ja negatiivisten välillä lähes kaikkien haastateltavien tilanteissa.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöni prosessi oli hiukan yli vuoden mittainen, vaikka aktiivisen työskentelyn ja toiminnan osa tiivistyikin huomattavasti vasta viimeisen puolen vuoden ajalle. Koin prosessissa onnistuneeksi perusteellisen teoriatiedon kokoamisen jälkeen, että pääsin toteuttamaan teemahaastattelut lyhyen ajanjakson sisällä. Tällöin opinnäytetyön tulokset-osio rakentui sujuvasti pala palalta. Lisäksi haastattelujen hedelmälliset keskustelut ja niiden yleinen ilmapiiri olivat tuoreessa muistissa, mikä helpotti prosessin päätösosion kirjoittamista. Koen, että omalla romanitaustalla oli lopulta monenlaisia merkityksiä opinnäytetyössäni. Haastavaa oli jättää oma kosketuspinta romanikulttuuriin ikään kuin ”tyhjäksi”, ja painaa omat ennakko-odotukset visusti syrjään. Haastattelutilanteissa äänen annoin haastateltavalle ja varoin tekemästä heidän vastauksistaan äkkinäisiä johtopäätelmiä. Tämä kantoikin hedelmää, sillä opin itsekin uutta romanikulttuurista ja sen merkityksistä viitekehystä kirjoittaessa, haastattelutilanteissa ja lopulta tutkimustulosten koonnissa.

Opinnäytetyön tekeminen yksin sopi itselleni siinä mielessä, että sain itsenäisesti suunnitella ja toteuttaa haastattelut, aikataulut ja vaikuttaa koko prosessissa tavoitteiden saavuttamisen keinoihin. Parin kanssa tekeminen tosin olisi auttanut enemmän aikatauluissa pysymistä ja työ olisi mahdollisesti valmistunut aiemmin. Koen kuitenkin, että aiheen mielenkiintoisuus, omat yhteydet romanikulttuuriin ja tutkimuskysymyksiin vastausten saaminen tekivät tästä prosessista mielekkään ja kiinnostus toteutukseen pysyi alusta loppuun saakka. Koenkin oppineeni paljon uutta saadessani peilata omia romanikulttuurin ja valtaväestön kulttuurin välisen tasapainoilun kokemuksia. Lisäksi sain peilata omaa polkuani haastateltavien kokemuksiin, joka auttoi havaitsemaan erilaisten lähtökohtien tuomat mahdollisuudet opiskella tai päästä työelämään. Opimme siis toinen toisiltamme matkan aikana, minä haastateltavilta ja he varmasti myös minulta.

Koen, että opinnäytetyössäni sain hyvin paljon tukea ohjaavalta opettajalta, sosiaalitoimen aikuissosiaalityöntekijöiltä sekä nuorten työpajan työvalmentajalta. Hyödynsin tämän verkoston tukea aina, kun tarvitsin, ja apua sai matalalla kynnyksellä. Itse prosessissa tunsin, että minulla on monta aihealuetta hallittavanani, joten avun pyytäminen kaiken hahmottamisessa oli perusteltua. Yhtenä haasteena työssä taas

kohtasin haastatteluiden ajankohdan yhteen sovittamisen haastateltavien kanssa. Vaikka kaikki heistä olivat sitoutuneet antamaan haastattelun, oli sopivan ajankohdan löytymisen kanssa ajoittain vaikeuksia.

Sosionomiopinnoissa ja työelämässä on tärkeää tuntea Suomen romanien kulttuurin sisältöä ja sen erityispiirteitä. Tämän lisäksi olisi hyvä tiedostaa, miten nämä piirteet voivat konkreettisesti näyttäytyä arkielämämme eri osa-alueilla sosiaalityön näkökulmasta. Sosiaalialan kompetenssien näkökulmasta tämä prosessi lisäsi muun muassa asiakastyön osaamisen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen sekä tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen alueiden osaamistani. Sosionomin kompetensseihin kuuluvat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 29.4.2016.) Nämä näkyivät prosessin aikana muun muassa kohderyhmän tavoittamisena ja heidän kanssaan sitoutuneen sekä luottamuksellisen yhteyden luomisena. Lisäksi eri työllisyyspalveluiden kartoittaminen ja niistä keskustelu haastatteluissa toivat itselleni tietoa näiden palveluiden sisällöistä, vaikutuksista sekä yhteyksistä muihin palveluihin. Tämän lisäksi olen oppinut hahmottamaan etenkin aikuissosiaalityön kentän mahdollisuuksia ja kehittämiskohteita, sillä koen tuovani siihen myös uutta tietoa opinnäytetyöni avulla. Koen opinnäytetyöni prosessin vahvistaneen omaa ammatillista kasvua sekä vaikuttamisen mahdollisuuksien havaitsemista sosiaalialan työkentällä.

Opinnäytetyöni aikana havaitsin, että romaniväestö kohtaa edelleen samoja vaikeuksia ja hidasteita elämässään kuin ennen. Vaikka ajan kuluessa moni asia on parantunut, joutuu vieläkin nuori romanipolvi ennakoluulojen kohteeksi ja valitsemaan elämässään kapeista vaihtoehdoista, mihin suuntaan lähteä. Tässä nähdäkseni korostuvatkin julkisten puolen kuten varhaiskasvatuksen, koulujen tai työllisyyspalveluiden tehostetun tuen tarve romaneille. Oikein toteutettu valtaistava ja osallistava sosiaalityö auttaa romaniasiakkaita löytämään vahvuutensa, ja valjastaamaan nämä käyttöön elämässään. Mahdollisena jatkotutkimusaiheena tämän opinnäytetyön aiheen kannalta näkisin laajemman, mahdollisesti eri toimijoiden yhteisen

hanke-yhteistyöllä toteuttaman kattavan selvityksen, jossa voitaisiin pureutua entistä syvemmin paikallisten romaneiden työttömyyden syihin erilaisten mittareiden, menetelmien ja selvitysten avulla. Itselleni tämä opinnäytetyö oli kuitenkin aika lailla pintaraapaisu asioihin, ja koen että syvällisemmälle, ja ehkä määrällisesti kattavammalle tutkimukselle olisi tarvetta, voidakseen havaita ongelmien laajuus ja moninaiset syy-yhteydet. Lisäksi laajempi selvitys romanien kanssa tehtävän aikuissosiaalityön keinojen vaikuttavuudesta romanien tilanteisiin voisi olla paikallaan.

Itselleni tämä prosessi oli kaiken kaikkiaan opettavainen ja koen oppineeni uusia tapoja kohdata ja toimia romaneiden kanssa ammatillisessa mielessä. Minun oli helppo lähestyä kohderyhmän romaneja, sillä tiesin heidät entuudestaan, mutta työn tarkoitus ja oma ammatillinen suhtautuminen tuli silti pitää mielessä koko prosessin ajan. Olen peilannut omaa opintopolkuani prosessin aikana, ja kykenen löytämään sieltä yhtymäkohtia haastateltavien kertomuksiin. Omat lähtökohdat, kasvatusta ja kodin asenteet voivat ratkaista paljon, ja vaihtoehdot elämässä saattavat olla kapeampia kuin valtaväestöllä. Asenneilmapiiirin muutoksen kautta nämä asiat olisivat varmasti käännettävissä parempaan suuntaan.

LÄHTEET

- Ferguson, M., Carlson, D., Zivnuska, S., & Whitten, D. 2012. Support at work and home: The path to satisfaction through balance. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 13.2.2018]. Journal of Vocational Behavior 80:2. Vaatii käyttöoikeuden.
- Granqvist, K. 2012. Romanikielen historiaa Suomessa. Teoksessa: Pulma, P. (toim.) Suomen romanien historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 281–285.
- Hedman, H. 2009. Suomen romanikieli: sen asema yhteisössään, käyttö ja romanien kieliasenteet.[Verkkojulkaisu]. [viitattu 16.11.2017]. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 8, 10. Saatavana: http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk8/Suomen_romanikieli.pdf
- Jeskanen, I. 2014. Romaninaisena vankilassa: Naisten vuoro- projektin selvitys. Rikosseuraamuslaitos.[Verkkojulkaisu]. [viitattu 16.11.2017]. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2014. Saatavana: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/0MRAXSqr1/2014-01_Jeskanen_Romaninaisena_vankilassa.pdf
- JIK-peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. JIK- peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä. [Viitattu 17.7.2017]. Saatavana: https://www.jikky.fi/hallinto_ja_paatoksenteko
- Junkala, P. & Lallukka, K. 2012. Yhteiset kentät?: Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi.[Verkkojulkaisu]. [viitattu 17.11.2017]. Sisäasiainministeriö. Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2012. Saatavana: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79500/sm_012012.pdf?sequence=1
- Junkala, P. & Tawah, S. 2009. Enemmän samanlaisia kuin erilaisia: Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa.[Verkkojulkaisu]. [viitattu 20.11.2017]. Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:2. Saatavana: <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/romanilasten-hyvinvointi.pdf>
- Juuti, P. & Salmi, P. 2014. Työ ihmisenä kasvamisen väylänä: Tunteet ja työ. Jyväskylä: PS-kustannus. Juva: Bookwell Oy.
- Jyväskylän yliopisto. 9.3.2010. Qualitative Analysis. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.1.2018]. Saatavana: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/en/methodmap/data-analysis/qualitative-analysis>

- Kaakkois- Suomen TE-palvelut. 25.2.2013. Työkokeilu on ennen kaikkea mahdollisuus työnhakijalle. [Verkkotiedote]. [Viitattu 28.1.2018]. Saatavana: http://toimistot.te-palvelut.fi/sv/kaakkois-suomi/yhteistyokumppaneille/-/asset_publisher/9oF6ljs7W16a/content/tyokokeilu-on-ennen-kaikkea-mahdollisuus-tyonhakijalle
- Kallionalusta, T. & Paulasaari, M. 2013. Kurikan pilotti: Etelä-Pohjanmaan osahanke- loppuraportti. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 19.1.2018]. Saatavana: <https://asiakas.kotisivukone.com/files/sos-hanke.kotisivukone.com/dokumentit/pohjanmaa/etela-pohjanmaa.pdf>
- Keväänranta, R. 2017. Laakso, J. (Toim.). Työpaja Kurikassa auttaa yksilöllisesti työllistymään. [Radio-ohjelma]. Romano Mirits-lähetykset. Yle radio 1. Saatavana: <https://areena.yle.fi/1-3888704>
- Korvela, P. & Nordlund, A. 2016. Nuorten arjen rytmit ja perhe. Teoksessa: Myllyniemi, S. (toim.) Arjen jäljillä. [Verkkosivusto]. Nuorisobarometri 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö, 194–195. Saatavana: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf
- Korvela, P. 2014. Arjen rakentumisen ja rytmien kokoavaa tarkastelua. Teoksessa: Korvela, P. & Tuomi-Gröhn, T. (toim.) Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 3.11.2017]. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirja 9, 319. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/Arjen-rakentuminen-kokonaan.pdf?sequence=15>
- Koski, O. 16.10.2012. Kurikassa pyritään parantamaan romanien asemaa. [Verkkolehtiartikkeli]. [viitattu 19.1.2018]. Yle uutiset. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-6329845>
- Kuntouttava työtoiminta. JIK-peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 24.10.2017]. Saatavana: https://www.jikky.fi/potilaat_asiakkaat_ja_laheiset/kurikan_sosiaalipalvelut/toimeentulotuki/kuntouttava_tyotoiminta
- Kurikan kaupunki. 2017. Perustietoja kaupungista. [Verkkosivu]. [Viitattu 24.10.2017]. Saatavana: <http://www.kurikka.fi/?lang=fi&id=9992>
- Laakso, J. 2017. Työpaja Kurikassa auttaa yksilöllisesti työllistymään. [Radio-ohjelma]. Romano Mirits- lähetykset. Yle radio 1. Saatavana: <https://areena.yle.fi/1-3888704>
- Merikivi, J., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. 2016. Media-aktiivisuus. Teoksessa: Salasuo, M. Media hanskassa: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 1.11.2017]. Valtion nuorisoasiain

- neuvottelukunnan julkaisuja nro 55. [Verkkojulkaisu]. Saatavana: https://is-suu.com/tietoanuorista/docs/lasten_ja_nuorten_vapaa-aikatutkimu
- Myllyniemi, S. 2016. Arjen merkitys ja elämänhallinta. Teoksessa: Myllyniemi, S. (toim.) Arjen jäljillä. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 1.11.2017]. Nuorisobarometri 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö, 27. Saatavana: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf
- Nordberg, C. 2010. Tutut vieraat – Suomen romanit, työelämän marginaalissa? Teoksessa: Wrede, P. & Nordberg, C. (toim.) Vieraita työssä: Työelämän etnisytyvä eriarvoisuus. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 261–264.
- Nuorista Suomessa: Tietoa nuorista, heidän elinoloistaan sekä nuorisotyöstä 2016: Vapaa-aika. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 16.11.2017]. Tutkimuskooste. Helsinki: Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi Ry. Saatavana: <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/5195/>
- Oletko tutustunut romanikulttuuriin?: Peruskouluikä. 2007. Romanikulttuuri- vihkosarja osa 4. Pohjolan Painotuote.
- Opetushallitus. 16.3.2016. Suomen romanien koulutustaso ja koulumyönteisyys nousussa. Opetushallituksen lehdistötiedote. [Verkkosivusto]. [Viitattu 24.10.2017]. Saatavana: http://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/suomen_romanien_koulutustaso_ja_koulumyonteisyys_nousussa
- Opetushallitus. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. [Verkkosivusto]. Opetushallitus. [Viitattu 26.7.2017]. Saatavana: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki
- Opetushallitus. Perusopetus. [Verkkosivusto]. Opetushallitus. [Viitattu 26.7.2017]. Saatavana: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/103/0/uudet_opetussuunnitelmat_kayttoon_miten_perusopetus_uudistuu
- Opetushallitus. Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa. 2008. Helsinki: Edita Prima oy.
- Paavola, H. & Talib, M-T. 2010. Romanit: Tausta ja historia: Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Opetus 2000. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Palkkaisinko romanin?: Opas romanien kouluttajille, koulutuksen järjestäjille ja työvoimaviranomaisille. 2007. Romanikulttuuri ja romanien historia: romanien matka Suomeen. KalevaPrint, 2007.
- Rajala, S. & Blomerus, S. 2016. Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 1.11.2017]. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2015:8. Saatavana: http://www.oph.fi/download/175254_katsaus_aikuisten_romanien_koulutustaustoihin.pdf

- Repo, K. 2009. Lapsiperheiden arki: Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja. [Viitattu 19.7.2017]. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66561/978-951-44-7919-9.pdf?sequence=1>
- Rintamäki, K. 2016. Työn kokemus Suomalaisten arkielämässä 2000-luvulla.[WWW-dokumentti]. [viitattu 3.11.2017]. Turun yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Akateeminen väitöskirja. Saatavana: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/125851/RintamakiKatriDoria161116.pdf?sequence=4>
- Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus ja seuranta: Työryhmän raportti. 2014. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 3.11.2017]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013: 48. Saatavana: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70277/URN_ISBN_978-952-00-3464-1.pdf
- Ronkainen, V-A. 2014. Romanioppilas liikuntatunnilla: Seitsemän romaninuoren kokemuksia ja näkemyksiä koululiikunnasta. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 7.10.2017]. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu –tutkielma. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43375/URN:NBN:fi:juu-201405111682.pdf?sequence=1>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [Verkkojulkaisu]. [viitattu 18.1.2018].Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html
- Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. 29.4.2016. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 31.1.2018]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Saatavana: https://moodle.seamk.fi/pluginfile.php/233337/mod_resource/content/1/Uusitut%20Kompetenssit.pdf
- Stenroos, R. 2014. Romanit lastensuojelun asiakkaana. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 1.11.2017]. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86272/Romanit%20lastensuojelun%20asiakkaana%207.1.pdf?sequence=1>
- Stenroth, J. 2012. Matkalla yhdessä: Seinäjoen romanilasten peruskoulun tukemisen- hanke. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 1.11.2017]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö. Opinnäytetyö. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39802/Jenita_Stenroth.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Syrjä, H & Valtakari, M. 2008. Romanien pitkä matka työn markkinoille: Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittamisen edistämisestä.[Verkkojulkaisu]. [viitattu 3.11.2017]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys

- 22/ 2008. Saatavana: <http://docplayer.fi/16551285-Romanien-pitka-matka-tyon-markkinoille-tutkimus-romanien-tyomarkkinoille-sijoittumisen-edistamisesta.html>
- Syrjä, H. 2008. Romanian työllistyminen tutkimuksellisenä haasteena: Katsauksia ja keskusteluja. [Verkkokirja]. [viitattu 7.10.2017]. Työpoliittinen aikakauskirja 4/2008. Saatavana: <http://docplayer.fi/10951137-Romanien-tyollistyminen-tutkimuksellisen-haasteena.html>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 1.9.2015. Sosiaalinen kuntoutus. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.7.2017]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalinen-kuntoutus>
- Tulo Eurooppaan. Ei päivystä. [Verkkosivusto]. Romanian historiaa. [Viitattu 17.7.2017]. Saatavana: http://www.romanomissio.fi/?Tietoa_romaneista:Romanien_historiaa
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Työttömät työnhakijat ja osuus työvoimasta kunnittain vuonna 2017. Helsinki: TEM Tilastotiedote 2018:1. [Verkkotiedote]. [Viitattu 28.1.2018]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160507/1%20Tilastotiedote%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Törmä, S., Tuokkola, K & Hurtig, J. 2013. Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana: Avun tarpeet yhteisössä ja palvelujärjestelmässä. [Verkkojulkaisu]. [viitattu 18.7.2017]. Suomen romanit. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:33. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126171/RAP_2013_33_romaninaiset_vakivalta.pdf?sequence=1
- Vast vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. 2007. Oulu: Kaleva Print.
- Weiste- Paakkanen, A., Martelin, T., Koponen, P., Koskinen, P & Linnanmäki, E. 2014. Romanian hyvinvointi- esitutkimus [Verkkojulkaisu]. [viitattu 20.11.2017]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 16/2014. Loppuraportti. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116031/URN_ISBN_978-952-302-186-0.pdf?sequence=1
- Viljanen, A. 2012. Romanikulttuurin muuttuvat muodot ja pysyvät rakenteet. Teoksessa: Pulma, P. (toim.) Suomen romanien historia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 416–417.

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Juva: Bookwell Oy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Young people and free time: Young people in Finland. 2010.[Verkkojulkaisu]. [viitattu 1.11.2017]. Research compendium. Helsinki: The Finnish Youth Co-operation Allianssi. Saatavana: <http://alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/1033>

Youth Workshop in Kurikka. Ei päiväystä. Nuorten työpaja: Kunnon paja Kurikassa ja Jalasjärvellä! [Verkkosivu]. [Viitattu 22.1.2018]. Saatavana: <https://nuortentyopaja.wordpress.com/>

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Liite 2. Informaatio- ja haastattelulupalomake

LIITE 1. Teemahaastattelurunko**Henkilön taustatiedot:**

- Ikä
- Sukupuoli
- Koulutus/ammatti
- Äidinkieli/kotikieli
- Perhe
- Missä käynyt peruskoulun ja saiko päättötodistusta
- Onko hakenut jatko-opintoihin ja valmistuiko
- Onko ollut mukautetussa opetuksessa

Romanikulttuurin ja sen erityispiirteiden kokemukset:

- Mitä romanikulttuuri merkitsee sinulle?
- Millainen on suvun merkitys sinulle ja miten se näkyy elämässäsi?
- Millaisia eroavaisuuksia näet romaninaisen ja – miehen opiskelussa/ työnteossa/ Voiko erilaisia työtehtäviä tehdä sukupuolesta riippumatta?
- Miten romaniyhteisössäsi suhtaudutaan kouluttautumiseen tai työllistymiseen?
- Miten romanit arvostavat kouluttautumista ja miten se näkyy mielestäsi?
- Miten perhe ja suku voisivat tukea ja auttaa opiskelevaa romania?
- Millainen on oma suhtautumisesi kouluttautumiseen ja työntekoon?

Arkielämä ja vapaa-ajan vietto:

- Millaisista asioista arkesi tällä hetkellä koostuu? (Mitä päiviisi kuuluu?)

- Millainen on tyypillinen päivärytmisi?
- Miten vietät vapaa-aikaasi?
- Miten romanikulttuuri näkyy arjessasi?
- Mitä toiveita sinulla olisi arkeesi tai vapaa-aikaasi liittyen? (jotain lisää/vähemmän)

Työelämä ja koulutus:

- Minkä perusteella valitsit jatko-opintosi / ei valinnut lainkaan/ keskeytti opinnot?
- Millaisen merkityksen annat kouluttautumiselle?
- Miten sinua tuettiin jatko-opiskelupaikkaan hakeutumisessa? (esimerkkejä)
- Millaisia kokemuksia sinulla on opiskeluun kuuluvista työharjoitteluista? (esimerkkejä)
- Millaisia kokemuksia sinulla on työn hakemisesta? (esimerkkejä)
- Millaisia kokemuksia sinulla on työelämästä? (esimerkkejä)
- Näetkö esteitä jossakin työssä toimimiselle? (esimerkkejä)
- Miten työn tai koulutuksen puute vaikuttaa elämääsi? (esimerkkejä)

Kokemukset työllisyyspalveluista:

- Millaisista työllisyyspalveluista sinulla on kokemusta?
- Millaiseksi koet näiden palveluiden riittävyyden omalla kohdallasi?

Tulevaisuuden näkymät:

- Mille alalle tulevaisuudessa voisit hakeutua, miksi?
- Millaisia valmiuksia sinulla on lähteä tekemään työtä Kurikan ulkopuolelle?
- Millaisia ominaisuuksia mielestäsi tarvitaan:
 - A) opiskeluun
 - B) työllistymiseen/ työn tekemiseen?
- Millaisia esteitä tai hidasteita näet itsellesi haluamaasi koulutuksen tai työn saantiin liittyen?
- Millaisia esteitä tai hidasteita näet romaniväestölle kouluttautumiseen tai työn saantiin liittyen?
- Miten mielestäsi romaneita voitaisiin tukea paremmin:
 - A) peruskoulussa
 - B) jatko-opintoihin ohjaamisessa
 - C) jatko-opinnoissa
 - D) työharjoittelussa
 - E) työn hakemisessa
 - F) työllisyyspalveluissa?
- Mitä kehitettävää löydät nykyisissä työllisyyspalveluissa?
- Miten romaneja voitaisiin huomioida paremmin näiden palveluiden kehittämisessä?

LIITE 2. Informaatio- ja haastattelulupalomake

Haastattelun suostumislomake

Hei! Olen sosionomiopiskelija Janica Grönstrand Seinäjoen ammattikorkeakoulusta, ja olen tekemässä opinnäytetyötä. Aiheenani ovat Kurikkalaisten romaninuorten ja - aikuisten kokemat haasteet kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyen. Työni tavoitteena on tuoda romaniväestön ääntä ja kokemuksia esiin muun muassa työllisyyspalveluiden kehittämisen tueksi. Toteutan opinnäytetyöni tiedonkeruun haastateltavien yksilöllisellä teemahaastattelumenetelmällä, jossa keskustelemme haastattelurungon mukaisista teema-aihealueista. Tulen nauhoittamaan keskustelut, mikäli haastateltava antaa tähän suostumuksensa

Pyydän suostumustasi saada haastatella sinua työhöni liittyen. Tulen käsittelemään haastattelusta saamaani aineistoa niin, ettei haastateltavia tunnisteta eikä aineistoa tai sen tietoja luovuteta ulkopuolisille. Tulen toteuttamaan haastattelut syksyn 2017 aikana.

Suostun haastatteluun ja haastattelusta saatua materiaalia saa käyttää opinnäytetyöhön. Haastattelutilanteessa saa käyttää nauhuria aineiston keräämiseksi.

Aika ja paikka: _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys:
